
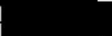

Onderwerp	Verdeling en inzet Gelderse Revolverende Middelen							
SIS-nummer	PS2012-767							
Agendering (advies Griffie)	Commissie MIE 24 oktober 2012	Provinciale Staten 7 november 2012						
Behandelwijze	Kaderstellen Controleren x Adviseren PS (door commissie) x Vaststellen (door PS)							
Overleg-/ beslispunten	<p>GS verzoeken PS het volgende vast te stellen:</p> <ol style="list-style-type: none"> De gereserveerde € 70 mln. voor de inzet van revolverende middelen als volgt te verdelen: <ol style="list-style-type: none"> € 24 mln. voor het beleidsgebied innovatie (AgroFood, Life Sciences en Health, EMT en de maakindustrie); € 36 mln. voor het beleidsgebied duurzame energievoorziening; € 10 mln. voor het beleidsgebied cultuur/cultuurhistorie. In te stemmen met de in hoofdstuk 8 geschetste fondsarchitectuur, met inachtneming van de geschetste governancestructuur en bevoegdhedenverdeling tussen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten; Binnen de MIG een bedrag van € 70 miljoen beschikbaar te stellen voor de beleidsvelden innovatie, duurzame energievoorziening en cultuur/cultuurhistorie. Dit zal via het volgend ritme plaatsvinden: <table border="1" data-bbox="646 1205 1380 1272"> <thead> <tr> <th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>€ 63.3 mln.</td><td>€ 3.3 mln.</td><td>3.4 mln.</td></tr> </tbody> </table>		2013	2014	2015	€ 63.3 mln.	€ 3.3 mln.	3.4 mln.
2013	2014	2015						
€ 63.3 mln.	€ 3.3 mln.	3.4 mln.						
Context	<p>Uw Staten hebben de beleidsgebieden Innovatie, Energietransitie, Cultuur/Cultuurhistorie en Breedband aangewezen als gebieden waarbinnen gestart wordt met de inzet van revolverende middelen. Het IIG is eind 2011 gestart met een budget van € 10 mln. Gelet op de grote belangstelling voor dit fonds heeft u daar in mei 2012 € 20 mln. aan toegevoegd. Uit de eerste tranche revolverende middelen is dus nog € 70 mln. te verdelen over de beleidsgebieden. Op basis van het totale beschikbare budget van € 100 miljoen stellen GS de volgende verdeling over de beleidsgebieden voor: 45% voor innovatie, 45% voor duurzame energievoorziening en 10% voor cultuur/cultuurhistorie.</p> <p>GS stellen voor vooralsnog geen middelen voor breedband te bestemmen, om geen voorschot te nemen op het provinciaal Uitvoeringsplan Digitale Bereikbaarheid, dat naar verwachting eind dit jaar gereed is.</p> <p>Om tot een goede governance te komen en flexibel in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen in de economie stellen GS de oprichting van een overkoepelend Gelders investeringsfonds voor, het <i>Topfonds Gelderland (TG)</i>.</p>							
Opmerkingen Griffie								

Openbare samenvatting van GS	<i>Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben het Statenvoorstel Revolverende Middelen vastgesteld. De provincie wil meer met revolverende middelen gaan werken, om op deze manier meer te kunnen bereiken met één provinciale Euro en om ondernemerschap in de Gelderse economie te stimuleren. In het voorstel zijn de beschikbare revolverende middelen (€ 100 mln in totaal, waarvan nog € 70 mln te verdelen) verdeeld over drie beleidsgebieden te weten: innovatie, duurzame energievoorziening en cultuur/cultuurhistorie. Daarnaast is de fondsoorzet beschreven waarmee de middelen daadwerkelijk ingezet gaan worden. Het is de bedoeling dat naast bestaande investeringsfondsen als het Investerings- en Innovatiefonds Gelderland en het Nationaal Restauratiefonds een nieuw overkoepelend fonds wordt opgericht het "Topfonds Gelderland". Hiermee willen Gedeputeerde Staten een samenhangende en toekomstbestendige fondsstructuur neerzetten, die laagdrempelig is voor het Gelderse bedrijfsleven en helpt om de Gelderse economie concurrerder en duurzamer te maken.</i>
Meer informatie	 026- post@gelderland.nl

GS-besluit: 2-10-2012 / Ontvangen door Griffie: 4-10-2012 / Geplaatst op SIS: 4-10-2012

Vergadering d.d.
Besluit nr.

PROVINCIALE STATEN VAN GELDERLAND

Gezien het Voorstel van Gedeputeerde Staten "Kaderstelling Gelderse revolverende middelen"

Gelet op artikel 105, eerste lid, j° artikel 143, tweede lid, van de Provinciewet

BESLUITEN

Vast te stellen

1. De gereserveerde € 70 mln. voor de inzet van revolverende middelen als volgt te verdelen:
 - a. € 24 mln. voor het beleidsgebied innovatie (AgroFood, Life Sciences en Health, EMT en de maakindustrie);
 - b. € 36 mln. voor het beleidsgebied duurzame energievoorziening;
 - c. € 10 mln. voor het beleidsgebied cultuur/cultuurhistorie.
2. In te stemmen met de in hoofdstuk 8 geschetste fondsarchitectuur, met inachtneming van de geschetste governancestructuur en bevoegdhedenverdeling tussen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten;
3. Binnen de MIG een bedrag van € 70 miljoen beschikbaar te stellen voor de beleidsvelden innovatie, duurzame energievoorziening en cultuur/cultuurhistorie. Dit zal via het volgende ritme plaatsvinden:

2013	2014	2015
€ 63.3 mln.	€ 3.3 mln.	3.4 mln.

Arnhem, 2 oktober 2012 - zaaknummer 2011-016728

Provinciale Staten van Gelderland

Gedeputeerde Staten van Gelderland,

plv. Commissaris
van de Koningin

secretaris

Bij de inzet van revolverende middelen in het Prioritair Programma Energietransitie ligt het zwaartepunt op "meters maken". Hierbij gaat het om de uitrol van energie-infrastructuur (bijvoorbeeld restwarmte- en groengasnetten, smart grids en snellaadpalen), grootschalige productie van hernieuwbare energie (o.m. grootschalige zonne-energie en biomassa-installaties) en de opzet van energiediensten en lokale duurzame energiebedrijven. Een combinatie van factoren (o.m. hoge aanloopkosten en onzekerheid of er voldoende afnemers komen) maakt dat de markt terughoudend opereert in de uitrol van energie-infrastructuur en duurzame energiefaciliteiten. Door dergelijke projecten te cofinancieren met Gelderse publieke middelen, kunnen risico's gedeeld worden waardoor de markt naar verwachting wel bereid is om te co-investeren. De terugverdientijden zijn in dit beleidsveld langer dan bij innovatie en de rendementen liggen relatief laag. Daarom ligt het percentage revolverend in dit beleidsgebied lager, we streven naar 70% over een investeringsperiode van 20 jaar.

Hoofddlijn in het provinciale cultuur- en erfgoedbeleid is om cultureel ondernemerschap te bevorderen en instellingen minder afhankelijk te laten zijn van het subsidie-instrumentarium. Subsidies zullen overigens in deze sector altijd belangrijk blijven.

Innovatieve inzet van revolverende middelen is essentieel om deze cultuuromslag te realiseren. Daarbij gaat het onder meer om herontwikkeling en restauratie van landgoederen, musea en ander cultureel erfgoed. Bestaande investeringen in cultuurhistorie willen we uitbreiden met revolverende investeringen in de culturele sector. Het Nationaal Restauratiefonds (NRF) en het aan haar gelieerde Prins Bernard Cultuurfonds kunnen in de uitvoering een belangrijke rol gaan spelen.

De huidige investeringen door NRF in Gelders cultureel erfgoed vinden doorgaans plaats in de vorm van langlopende leningen. De zekerheid van terugbetaling is groot, de investerings- en terugbetaalperiode vergelijkbaar lang als bij energie-infrastructuur (maximaal 20 jaar). Met de inzet van revolverende middelen bij culturele instellingen moet nog ervaring worden opgedaan. Vooralsnog gaan we in dit beleidsveld uit van een gemiddelde percentage revolverend van 80% over een investeringsperiode van 20 jaar.

Verdeling revolverende middelen

Wij stellen de volgende verdeling over de beleidsgebieden voor: 45% voor innovatie, 45% voor duurzame energievoorziening¹ en 10% voor cultuur/cultuurhistorie. Rekening houdend met de reeds beschikbaar gestelde bedragen van € 30 mln. voor het IIG - voor innovatie en energietransitie - betekent dit dat de resterende € 70 mln. als volgt wordt verdeeld: € 24 mln. voor innovatie, € 36 mln. voor duurzame energievoorziening en € 10 mln. voor cultuur/cultuurhistorie. Wij stellen voor om uit de € 100 mln. vooralsnog geen middelen voor breedband te bestemmen, omdat wij nog geen voorschot willen nemen op het provinciaal Uitvoeringsplan Digitale Bereikbaarheid, dat naar verwachting eind dit jaar gereed is. Hierin zullen we met voorstellen komen over ambitieniveau, aanpak en mogelijke financiering door middel van een aangepaste verdeling van de revolverende middelen of anderszins.

Bovenstaande verdeling van 45, 45 en 10% is gebaseerd op de investeringservaringen tot nu toe met het IIG en een *best educated guess* van onder meer PPM Oost NV² en adviesbureau Ecorys over de kapitaalbehoefte en het absorptievermogen in de Gelderse economie. Belangrijke constatering is dat er in de drie beleidsgebieden voor tenminste € 500 mln. aan provinciale investeringen in innovatie-, energie- en cultuurprojecten geïnvesteerd kan worden met een multiplier van ca. 3 (co-investeringen door derden op basis van provinciale investeringen).

¹ Met duurzame energievoorziening bedoelen we een toekomstgerichte en betrouwbare energievoorziening gebaseerd op de toepassing van hernieuwbare energie, energiebesparen en energieinfrastructuur. Het programma Energietransitie omvat ook EMT. Dit onderdeel is in dit voorstel meegenomen onder innovatie.

² Hierna noemen we PPM Oost NV consequent PPM Oost.

Via jaarrapportages en een vierjaarlijkse evaluatie wordt de daadwerkelijke verdeling van geïnvesteerde middelen over de verschillende beleidsvelden, sectoren en doelgroepen gevolgd. Bespreking van deze rapportages in uw Staten kan o.a. leiden tot het doorvoeren van wijzigingen in de verdeling van middelen.

Topfonds Gelderland

Om Gelderse ondernemingen adequaat te kunnen bedienen en onze doelen met inzet van revolverende middelen te kunnen realiseren zijn fondsvorming en een op dit doel toegesneden, specialistische uitvoeringsorganisatie noodzakelijk. Wij hebben goede ervaringen opgedaan met het Innovatie en InvesteringsFonds Gelderland IIG en het Nationaal Restauratie Fonds NRF. Daarom willen wij de werkwijze met provinciale investeringsfondsen voortzetten.

Om tot een goede governance te komen en flexibel in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen in de economie stellen wij de oprichting van een overkoepelend Gelders investeringsfonds voor, het *Topfonds Gelderland (TG)*. Het TG investeert niet rechtstreeks in bedrijven, maar uitsluitend in werkfondsen. Deze werkfondsen, waarin naast het TG cofinanciers kunnen deelnemen (onder meer het Rijk, andere provincies, kapitaalmarkt), investeren rechtstreeks in bedrijven. Het IIG is één van die werkfondsen en het ligt voor de hand deze in de structuur van het TG op te nemen, zodra deze definitief is.

Wij kiezen voor deze organisatiestructuur met een Topfonds om de volgende redenen:

- Samenwerking met andere overheden en marktpartijen is op deze manier eenvoudig mogelijk. Er lopen op dit moment diverse fondsinitiatieven met onder meer het Rijk, andere provincies (Overijssel, Noord Brabant) en investeerders uit de kapitaalmarkt. Als tot de oprichting van deze fondsen besloten wordt, kunnen deze uit het TG gefinancierd en gecoördineerd worden. Ook kunnen we snel op nieuwe fondsontwikkelingen inspelen als die zich voordoen.
- Deze structuur is toekomstbestendig en flexibel aan te passen. Toevoeging van nieuwe beleidsvelden (bijvoorbeeld vrijetijdseconomie, landbouw, logistiek, exportgaranties) is eenvoudig mogelijk. Bestaande fondsen als de MKB Kredietfaciliteit Gelderland (MKG) en het Innovatie en investeringsfonds Gelderland (IIG) kunnen in de toekomst in de structuur van het Topfonds worden opgenomen.
- Door de gelaagde structuur is de governance efficiënt en overzichtelijk in te vullen. Sturing, verantwoording en financiële consolidatie vinden op het niveau van het TG plaats. In één jaarlijkse rapportage en een vierjaarlijkse evaluatie kan inzicht worden gegeven in het functioneren en presteren van alle "Gelderse investeringsfondsen".

Het TG krijgt de rechtspersoon van een BV met de volgende governance structuur:

- Toezicht door een Raad van Commissarissen (RvC).
- Advies bij investeringsbeslissingen door een Investment Committee (IC).
- Professioneel management door een professioneel fondsbeheerder.
- Afbakening van de speelruimte van het fondsmanagement door de provincie op basis van een opdracht van GS en een daarbij behorende investeringsinstructie.
- Bijsturing door provincie op basis van jaarverslagen en een vierjaarlijkse evaluatie die ingebracht wordt bij de coalitie-onderhandelingen na de provinciale verkiezingen.

Gelet op het uitstekende trackrecord en ruime kennis van het Gelderse bedrijfsleven stellen wij voor om de BV TG door PPM Oost op te laten richten en deze BV onder PPM Oost te positioneren. Hierbij volgen wij de constructie die ook bij het MKG toegepast is. Ten opzichte van het alternatief, een eigen provinciale BV, is dit de meeste praktische en snelle oplossing. Matching met rijkssubsidieregelingen ten behoeve van het bedrijfsleven is op deze manier beter mogelijk. Deze positionering van de BV TG is juridisch getoetst. Inbesteding bij PPM Oost is mogelijk en aan staatssteunregels en vennootschapsrechtelijke aspecten kan, bij een juiste vormgeving, worden voldaan. In de Statennotitie Oprichting en Inrichting Topfonds Gelderland, die we via de voorhangprocedure aan u zullen voorleggen, gaan we nader op de juridische inrichting in.

Ook zullen we bij de oprichting en inrichting van het Topfonds inspelen op andere punten die uit een risico-analyse naar voren zijn gekomen (zie bijlage 2).

Met het oog op de toekomstige Wet Hof is relevant in hoeverre participatie in revolverende middelen-fondsen als EMU neutraal kan worden aangemerkt. Dat is op dit moment niet duidelijk. Mede in IPO verband wordt getracht deze duidelijkheid op korte termijn te verkrijgen.

Financiering onder marktconforme voorwaarden

Het TG investeert of participeert alleen onder marktconforme condities. Zachte leningen (dit zijn financieringen met niet marktconforme, lagere rentepercentages, langere looptijden en soepele voorwaarden) worden in juridische zin als subsidies beschouwd. De aanvraag- en afhandelings-procedure (inclusief bezwaar en beroep) valt onder bestuursrecht en is dermate afwijkend dat wij dit instrument niet willen vermengen met kapitaalverstrekkingen onder marktconforme condities.

In het innovatieveld zal marktconforme financiering van kansrijke businessplannen doorgaans goed mogelijk zijn. Hetzelfde geldt voor een groot deel van de businessplannen voor energieprojecten in de fase van 'meters maken'. Bij duurzame energievoorziening kan echter sprake zijn van projecten met een onrendabele top of (te) hoge risico's. Wij willen voor dit soort projecten een specifieke aanpak ontwikkelen en beproeven, die uitgaat van een combinatie van subsidie en marktconforme financiering. Hiervoor komen we op een later moment met concrete voorstellen bij u terug.

In het veld van cultuurhistorie verstrekt NRF op dit moment langlopende leningen onder zachte voorwaarden. De verwachting is dat ook bij revolverende financiering van businessplannen in de culturele sector sprake zal zijn van financieringen met zachte voorwaarden. Koppeling van dit type investeringen sluit vanwege het andere karakter (marktconforme versus zachte condities) niet aan op het Topfonds. Voor de inzet van revolverende middelen in cultuur/cultuurhistorie is een aparte fondsconstructie passender. In de uitvoering zetten wij daarbij in op een verdere samenwerking met het NRF en het daaraan gelieerde Prins Bernard Cultuurfonds.

Provinciale invloed

De provincie behoudt centrale invloed op het Topfonds Gelderland. Niet op het niveau van een individuele investeringsbeslissing van het TG: vanwege de vereiste markt- en financiële expertise is dit het domein van het fondsmanagement. Wel op het niveau van de beleidsgebieden waarin het fonds moet investeren, de doelgroepen en sectoren die daarbinnen worden onderscheiden, de maximale participatie- en investeringsbedragen en te behalen percentages revolverend. Deze parameters worden in een investeringsinstructie vastgelegd. In een separate Statennotitie wordt de opdracht aan PPM Oost met betrekking tot de oprichting en inrichting van het TG nader uitgewerkt. Hierin wordt de complete investeringsinstructie aan het TG opgenomen, inclusief enkele wijzigingen die we, op basis van de ervaring van het eerste jaar, in de bestaande investeringsinstructie voor het IIG willen doorvoeren. Aanwijzingen over de oprichting van BV TG, de uitvoering van het fondsmanagement, toepassing van de investeringsinstructies en de rapportage- en verantwoordingsverplichtingen maken deel uit van de opdracht aan PPM. Wij zullen richting PPM Oost de profielen aangeven voor de leden van de RvC en IC. Tevens willen we via de oprichtingsacte of investeringsinstructie regelen dat ons College extra invloed krijgt op strategische besluiten van het TG (o.m. bij participatie in andere fondsen) of in kan grijpen als functioneren en presteren van het fondsmanagement ondermaats blijken te zijn.

In het beleidsgebied cultuur/cultuurhistorie gaan we uit van een vergelijkbare provinciale invloed: via investeringsvoorwaarden stuurt de provincie op de te behalen prestaties en wijze van inzet van revolverende middelen. In paragraaf 8.7 wordt hier nader op ingegaan. De uitvoeringsorganisatie en -regelingen hiervoor werken wij in een separaat Statenvoorstel nader uit, waarbij wij uitgaan van een verdere samenwerking met het NRF en het daaraan gelieerde Prins Bernhard Cultuurfonds.

Wij stellen voor dat uw Staten bij het werken met het TG over de volgende zaken besluiten nemen:

PS

1. Vaststellen fondsstructuur en besluiten over opheffing
2. Vaststellen kader voor investeringsinstructies
3. Vaststellen prestatie-indicatoren en targets per beleids-/investeringsgebied
4. Bepalen van verdeling van middelen over de beleidsgebieden
5. Toevoegen van nieuwe beleidsgebieden, schrappen van bestaande
6. Toevoegen van aanvullende middelen (voeding) aan het Topfonds Gelderland

Wij zullen besluiten over eventuele investeringen in werkfondsen van boven € 10 mln en eventuele investeringen vanuit het IIG in Gelderse bedrijven van boven € 2.5 mln via de voorhangprocedure aan uw Staten voorleggen.

Wij stellen voor dat uw Staten Gedeputeerde Staten mandateren voor de volgende besluiten:

GS

1. Implementeren fondsstructuur
2. Implementeren investeringsinstructies
3. Volgen en monitoren van uitvoeringsprestaties en informeren van PS (via jaarverslagen)
4. Besluiten over participatie in werkfondsen door het TG < € 10 mln
5. Zorgdragen voor de uitvoering van de vierjaarlijkse evaluatie naar het functioneren en presteren van het TG en het NRF en de effectiviteit en efficiency van de inzet van revolverende middelen

Tenslotte leveren de jaarverslagen en vier jaarlijkse evaluatie de basis voor GS en PS gezamenlijk om bij te sturen op basis van concrete feiten en resultaten.

Tot slot

Wij gaan met dit voorstel naar een volgende fase in het werken met revolverende middelen. Wij denken met het Topfonds Gelderland een toekomstbestendige structuur neer te zetten,. Deze zal laagdrempelig zijn voor het Gelderse bedrijfsleven, van cruciaal belang om investeringskapitaal aan te trekken en zo de Gelderse economie daadwerkelijk concurrerder en duurzamer te maken.

Deze volgende fase is nieuw en brengt ons in zekere zin op terra incognita. Wij zullen de voortgang en resultaten continu volgen en uw Staten daar actief bij betrekken. Begin 2015, voor de provinciale verkiezingen, is de eerste evaluatie voorzien. Deze kan een rol spelen bij de volgende coalitieonderhandelingen. Tussentijds kan door uw Staten in 2014 besloten worden tot aanpassingen in de aanpak en investeringsinstructies, op basis van het jaarverslag 2013.

Aan Provinciale Staten

1. Gelderland zet in op revolverende middelen

1.1. Inleiding

Voor u ligt het Statenvoorstel *'Verdeling en inzet Gelderse Revolverende Middelen'* als vertrekpunt voor een hervorming van ons financieel instrumentarium. In onze Uitvoeringsagenda hebben wij aangegeven het volledige provinciale financiële instrumentarium te willen bezien op mogelijkheden om te komen tot een meer revolverende inzet van middelen en parallel daaraan een reductie van het instrument subsidieverlening. Reductie houdt nadrukkelijk in, dat subsidies als provinciaal beleidsinstrument in de toekomst belangrijk en dus beschikbaar blijven. Maar de balans tussen subsidies en revolverende middelen zal anders komen te liggen.

In dat kader zijn vier beleidsthema's aangewezen, te weten *Innovatie*, *Energietransitie*, *Cultuur/Cultuurhistorie* en *Breedband* om een start te maken met de inzet van revolverende middelen. Sinds de zomer van 2011 zijn de volgende stappen gezet om tot een meer revolverende inzet te komen:

- Om op korte termijn kansrijke projecten te kunnen ondersteunen hebben uw Staten op 29 juni 2011 € 10 miljoen beschikbaar gesteld voor het *'Investerings- en Innovatiefonds Gelderland'* (IIG). Dit fonds zet haar middelen revolverend in met een focus op *Innovatie* en *Energie-infrastructuur*. Gezien de grote belangstelling voor dit fonds heeft u in mei 2012 besloten het IIG met € 20 miljoen te vergroten³. Hierdoor is het totale budget van het IIG € 30 miljoen groot.
- In augustus van 2011 ontvingen uw Staten een Statennotitie *'Aanpak Gelderse Revolverende Middelen'*, waarin het vierjarig *Project Gelderse Revolverende Middelen* beschreven werd (PS2011-572).
- In mei 2012 hebben uw Staten vervolgens het Statenvoorstel *'Algemene Kaderstelling Gelderse Revolverende Middelen'* (PS2012-167) en het daarop gebaseerde *'Vervolgvoorstel Algemene Kaderstelling Gelderse Revolverende Middelen'* vastgesteld. Hiermee is een kader gegeven waarbinnen de provincie wil komen tot een revolverende inzet van publieke middelen, gericht op het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Het gaat hierbij om doelstellingen en financiële verplichtingen voor de lange termijn.
- In het bovengenoemde Statenvoorstel *'Algemene Kaderstelling Gelderse Revolverende Middelen'* is aangegeven dat wij voor elk van de vier beleidsthema's een apart statenvoorstel zouden uitwerken. Met het oog op samenhang en overzichtelijkheid hebben wij ervoor gekozen om nu één statenvoorstel aan uw Staten voor te leggen.
- Bij de vaststelling van het *'Prioritair Programma Topsectoren en Innovatie'* is ons per motie⁴ gevraagd een uitwerkingsparagraaf te schrijven, waaruit blijkt hoe de programma-uitvoering er qua organisatie, regelingen, criteria, procedures en wijze van samenwerking uit gaat zien. Uit deze motie vloeide de Statennotitie *'Uitwerking van de Verschillende Fasen van het Innovatieproces'* voort (PS2012-486). Hierin hebben wij aangegeven dat deze uitwerkingsparagraaf een sterke relatie heeft met de *'financiële toolboxen met een revolverend karakter'*, die in het kader van het project *'Inzet Gelderse Revolverende Middelen'* voor bovengenoemde vier beleidsgebieden ontwikkeld worden. In dit statenvoorstel wordt dit dan ook voor innovatie nader uitgewerkt⁵.

In dit Statenvoorstel *'Verdeling en inzet Gelderse Revolverende Middelen'* leggen wij de volgende concrete voorstellen aan uw Staten voor:

- De uitwerking van de financiële toolbox (instrumentarium) per beleidsthema (paragraaf 2 t/m 6) met accent op de inzet van revolverende middelen.

³ Zie de voortgangsrapportage IIG (PS2012-485).

⁴ Dit betreft motie M16 (PS-vergadering van 25 april 2012).

⁵ In een aparte statennotitie zal ingegaan worden op het subsidiedeel van het instrumentarium op het gebied van innovatiestimulering (instrumentarium eerste en tweedelijns ondersteuning innovatieproces).

- De verdeling van de nog beschikbare gereserveerde middelen (€ 70 miljoen) over de vier beleidsthema's *Innovatie (inclusief EMT⁶)*, Duurzame Energievoorziening *Cultuur/Cultuur-historie* en *Breedband* (paragraaf 7).
- De fondsstructuur, oftewel de manier waarop deze toolboxen ingezet gaan worden in de beleidsgebieden (paragraaf 8).

1.2. Uitgangspunten

Zoals in het coalitieakkoord is aangegeven, willen wij een omslag maken in ons financieel instrumentarium. We willen meer met revolverende middelen gaan werken, waarbij het realiseren van onze beleidsdoelen voorop blijft staan.

Uw staten hebben € 100 miljoen ter beschikking gesteld om in een select aantal beleidsgebieden een impuls te geven aan de revolverende inzet van provinciale middelen. Dit initiatief is verankerd in het coalitieakkoord:

*'In de beleidsperiode 2011-2015 wordt de omslag gemaakt van subsidieverlening naar de inzet via participaties, waaronder revolving funds.'*⁷

*'Een revolving fund wordt in het leven geroepen voor innovatie, zoals de aanleg van breedband en energietransitie. Hiervoor wordt in eerste instantie € 100 miljoen gereserveerd. Mochten er zich voldoende kansrijke projecten aandienen en is het fonds uitgeput, dan kan een volgende tranche worden ingezet.'*⁸

Deze inzet is inmiddels onderdeel van provinciale beleidsprogramma's en gericht op realisatie van maatschappelijke doelen zoals versterking van de Gelderse economie, groei van de opwekking van hernieuwbare energie, energiebesparing en toename van cultureel ondernemerschap. Revolveren' houdt in dat bij succes de publieke middelen terugvloeien en opnieuw, voor realisatie van maatschappelijke doelen, ingezet kunnen worden.

Dit is een verschil met de klassieke subsidie (hierna te noemen: subsidie), waarbij na uitvoering van de activiteit de middelen niet terug hoeven te worden betaald.

In dit Statenvoorstel gaan we alleen in op revolverende inzet van middelen op de vier genoemde beleidsthema's. Ook binnen andere beleidssectoren is revolverende inzet van middelen in meer of mindere mate mogelijk. Hier komen we later op terug.

In het eerder genoemde statenvoorstel *'Algemene Kaderstelling Gelderse Revolverende Middelen'* is een 'checklist' van 14 criteria opgenomen waaraan alle toekomstige voorstellen voor een revolverende inzet moeten voldoen. Deze checklist (zie bijlage 1) vormt samen met een aantal belangrijke uitgangspunten de grondslag voor dit statenvoorstel. Deze uitgangspunten willen we hier nog eens herhalen:

1. *Stakeholders co-investeren met de provincie waar dat zinvol en mogelijk is.* Tijdens de bijeenkomst in Cinemec met Gelderse stakeholders bij de aanvang van deze coalitieperiode (zomer 2011) hebben wij als algemeen uitgangspunt van ons beleid geformuleerd dat wij de maatschappelijke opgaven van de provincie samen met stakeholders willen aanpakken. Dit houdt in dat ook op financieel gebied van stakeholders een inspanning wordt verwacht om de uitdagingen, waarvoor we ons gesteld zien, het hoofd te bieden. Daar past bij dat stakeholders co-investeren met de provincie, waar dat mogelijk en zinvol is.

⁶ EMT is inclusief biobased economy

⁷ 'Uitdagend Gelderland, coalitieakkoord 2011-2015', 8 april 2011, pag.9.

⁸ 'Uitdagend Gelderland, coalitieakkoord 2011-2015', 8 april 2011, pag.11.

2. *De revolverende inzet van publieke middelen moet marktwerking ondersteunen.*

De provincie wil als overheid marktwerking bevorderen. Provinciale(co-)financiering is aan de orde als er provinciale beleidsdoelen in het geding zijn en financiering door en uit de markt (banken, private financiers) achterwege blijft. Van dit laatste is momenteel nadrukkelijk sprake (economische crisis) en ook in de toekomst zal er waarschijnlijk sprake blijven van terughoudendheid bij banken en private financiers⁹. Met de inzet van publieke middelen kan de provincie lacunes in de financieringsmogelijkheden voor het Gelders bedrijfsleven helpen opvangen. 'Helpen opvangen' betekent dat wij dat co-investerend doen met stakeholders.

3. *Ook in de toekomst zullen er subsidies blijven bestaan, waar dat effectief en zinvol is.*

Daar waar in de toekomst subsidies het meest geëigende instrument zijn en blijven, maken deze blijvend deel uit van de financiële toolboxes.

In de volgende paragraaf gaan we in algemene zin in op het werken met revolverende middelen. In de paragrafen daarna werken we de financiële toolboxes voor de beleidsvelden uit, met focus op het revolverende deel.

1.3. Werken met revolverende middelen

Revolverende inzet van middelen gaat uit van de verwachting dat uitgeleend of geïnvesteerd kapitaal op termijn weer terugkomt en opnieuw kan worden ingezet. Doordat de middelen terugvloeien kan één provinciale euro vaker worden ingezet. Naast dit voordeel van een hoge beleidseffectiviteit stimuleert de inzet van revolverende middelen ook ondernemerschap: de middelen moeten immers bij succes door de verkrijger worden terugbetaald. De plicht tot terugbetaling prikkelt aanvragers nog scherper te worden op haalbaarheid en marktpotentie van hun plannen.

Revolverende inzet van provinciale publieke middelen is niet altijd mogelijk of wenselijk. De verwachting van terugbetaling is niet altijd reëel. Subsidies blijven bijvoorbeeld het meest geëigende instrument in situaties waar een onrendabele top in een businessplan moet worden afgedekt of waar marktkansen en verdienpotentieel nog niet voldoende concreet in beeld zijn. Dit laatste kan zich bijvoorbeeld voordoen in de vroegste fase van ondernemen of bij een haalbaarheidsonderzoek naar de opwekking van duurzame energie.

Inzet van revolverende middelen is mogelijk als er sprake is van:

- Een directe link met en bijdrage aan provinciale beleidsdoelen.
- Imperfecties in het functioneren van de markt, bijvoorbeeld doordat particuliere investeerders en banken niet of slechts ten dele bereid of in staat zijn om benodigd kapitaal te verstrekken.
- Een verdienmodel: er moet zicht bestaan op de marktkansen en verdien capaciteit van de onderneming of activiteit waaraan de middelen worden verstrekt. Of sprake is van voldoende verdien capaciteit kan worden beoordeeld aan de hand van een businessplan van de aanvrager. De kwaliteit van het businessplan is een zeer belangrijk criterium waarop aanvragen voor financiering moeten worden getoetst.

In de vier geselecteerde beleidsgebieden doen zich nadrukkelijk mogelijkheden voor om revolverende middelen in te zetten. Deze revolverende middelen kunnen de vorm aannemen van leningen, garanties of participaties. Bij leningen wordt onderscheid gemaakt tussen marktconforme leningen tegen marktconforme rentes en zachte leningen tegen niet-marktconforme voorwaarden. Wat marktconforme condities zijn, wordt in hoge mate door Europese (staatsteun)regulering bepaald.

⁹ Door de (toekomstige) invoering van de Basel III en Solvency II wet- en regelgeving moeten banken en verzekeraars voldoen aan stringenter eisen op het gebied van eigen kapitaal en risicomanagement. Concreet houdt dit in dat banken hun eigen vermogen moeten vergroten om beter financiële schokken op te kunnen vangen. Deze middelen kunnen zij dus niet inzetten om het bedrijfsleven van financiering te voorzien.

De mogelijkheden van marktconforme financiering verschillen per beleidsgebied. Bij investeringen in innovatie en in mindere mate duurzame energievoorziening (denk aan energieprojecten met een onrendabele top of (te) hoge risico's) zijn deze mogelijkheden ruimschoots aanwezig. In het veld van cultuur/cultuurhistorie is bij revoluerende inzet naar verwachting nagenoeg uitsluitend sprake van zachte leningen (zie beschrijving van de toolboxes hierna).

Welke soort middelen ingezet worden en in welke mix vereist specifieke financiële expertise, marktkennis en een relevant netwerk. Op dit moment wordt deze kennis en ervaring vanuit specifieke investeringsfondsen (IIG, NRF) verzorgd.

2. De financiële toolbox voor innovatie

2.1. Doel en inhoud programma

Met het Prioritaire Programma '*Topsectoren en Innovatie*' (PS2012-191), vastgesteld op 25 april 2012, willen wij onze ambitie van een toekomstbestendige en internationaal concurrerende Gelderse economie verwezenlijken. De basis daarvoor zijn onze sterke innovatieve sectoren Agro-Food/Tuinbouw, Life Sciences & Health en de algemene Gelderse maakindustrie. Dit doen wij ten eerste door het maximaal stimuleren van de innovatie in deze topsectoren en ten tweede via het creëren van een goed, concurrerend vestigingsklimaat. Via het Prioritaire Programma '*Energietransitie*' (PS2012-193), eveneens vastgesteld op 25 april 2012, wordt op vergelijkbare wijze innovatie in de Energie- en Milieutechnologie (EMT) bevorderd. Via beide programma's richt het innovatiebeleid van de provincie zich op de vier topsectoren in de Gelderse economie.

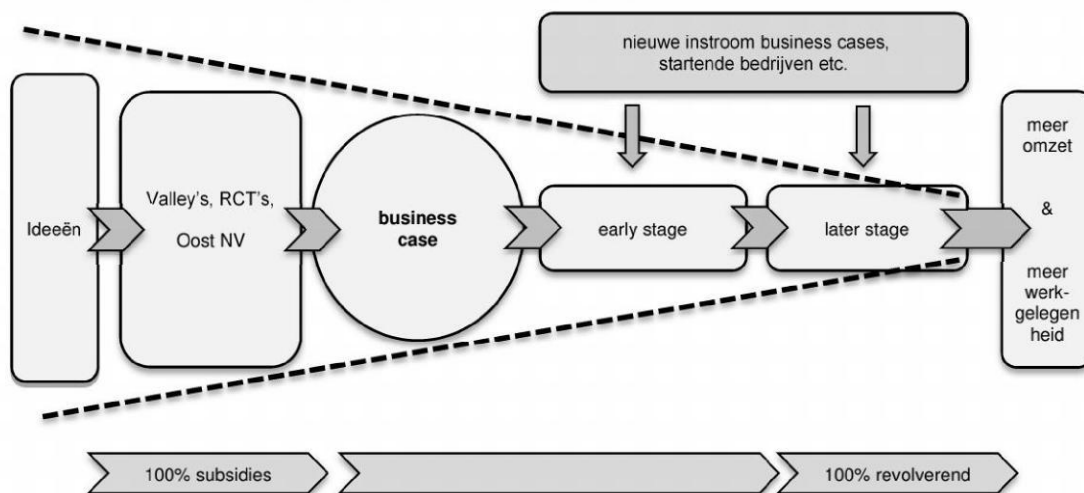
Het versnellen van innovaties is speerpunt in ons innovatiebeleid. Deze versnelling moet leiden tot extra werkgelegenheid en waardecreatie bij Gelderse bedrijven. Eén van de grootste knelpunten in de praktijk is de moeizame en trage financiering van innovaties. Voor starters, snelle groeiers en ook in latere fasen van ondernemingsgroei is minder kapitaal beschikbaar dan voorheen. Vooral voor het overbruggen van de zogenaamde '*valley of death*'¹⁰, waar ieder jong en groeiend bedrijf in de innovatie mee te maken krijgt, is onvoldoende risicokapitaal in de markt beschikbaar. Door de deels structureel andere posities die banken voor de komende jaren in de markt innemen (als gevolg van *Basel III* en *Solvency II*) komt hier naar verwachting op afzienbare termijn ook geen verbetering in. Optreden van de overheid als co-investeerder kan de risico's voor risico-kapitaalverschaffers tot een aanvaardbaar niveau terugbrengen en ze alsnog tot co-investeringen brengen.

De hieronder beschreven toolbox is tijdens een werksessie op 3 juli jl. voorgelegd aan een 20-tal vertegenwoordigers van het Gelders bedrijfsleven. Hun conclusie was dat de aanwezigheid van een laagdrempelig provinciaal investeringsfonds van cruciaal belang is om de innovatiemotor in de Gelderse economie op gang te houden.

2.2. Financieel instrumentarium

De inzet van revoluerende middelen in dit beleidsveld wordt gefocust op innovatieversnelling in onze vier Gelderse topsectoren. Dat willen wij doen door start- en groeikapitaal voor startende ondernemingen en "gazelles" (snel doorgroeiende ondernemingen) ter beschikking te stellen. Daarmee worden belemmeringen voor innovatieve Gelderse ondernemingen in de fase van business acceleratie (zie figuur 1) weggenomen. In de *business acceleratie fase*, worden business cases omgezet tot startende en groeiende bedrijven met spin-off naar werkgelegenheid en waardecreatie in Gelderland. Doel is om meer innovatieve start-ups te laten doorgroeien tot innovatieve en gezonde bedrijven. Hiervoor is naast start- en groeikapitaal ook deskundige begeleiding noodzakelijk.

¹⁰ 'Valley of Death' is de ontwikkelfase van een onderneming tussen de fase waarin de goede werking van een product of dienst aangetoond is en de brede marktintroductie. In deze fase treedt vaak een financieringsprobleem op. Er wordt veel geld uitgegeven aan ontwikkeling of onderzoek zonder dat er afdoende inkomsten tegenover staan. Door gebrek aan geld sneuvelen hierdoor vroegtijdig initiatieven.

Figuur 1: Ondersteuning en financiering van het innovatieproces in Gelderland

De fase voorafgaand aan een financieel sluitende business case is de fase van 'business development'. In deze fase komen innovatie-ideeën tot ontwikkeling, waarbij het van belang is dat de eventueel benodigde begeleiding en ondersteuning van de ondernemer (bescherming van intellectueel eigendomsrecht, zoeken naar samenwerkingspartners etc.) goed functioneert. In deze fase blijven subsidies ook in de toekomst een belangrijke rol spelen. Onder meer om de juiste randvoorwaarden te scheppen en de structuur rondom innovatieontwikkeling te versterken. Dit betreft o.a. het vestigingsklimaat, de arbeidsmarkt, de netwerkfunctie en het organiserend vermogen van eerstelijns organisaties als Valleybureaus (Food, Health en EMT) en RCT's. Het subsidie-instrumentarium is inmiddels aangescherpt. Dit moet ertoe leiden dat meer innovatie ideeën tot wasdom komen en uitmonden in investeringswaardige (financieel sluitende) business cases. In een separate statennotitie 'instrumentarium 1^e en 2^e fase innovatieproces' gaan wij nader op deze aanscherping van het stimuleringsinstrumentarium in de business development fase in.

Het moment waarop een investeringswaardige business case beschikbaar is, vormt het kantelpunt tussen het verstrekken van subsidies en de inzet van revolverende middelen. Er ligt dan een businessplan, waarin de business case van de onderneming wordt beschreven. Hieraan wordt ontleend op welke wijze en in welk tempo omzet gegenereerd zal worden, hoe de financiering van de onderneming ter hand wordt genomen en op welke manier de onderneming in staat zal zijn schulden af te betalen en in waarde te groeien. De beoordeling van de financieringsmogelijkheden vanuit een investeringsfonds is de verantwoordelijkheid van de fondsmanager. Dit is nu ook het geval bij het IIG.

De business acceleratiefase leent zich bij uitstek voor een revolverende inzet van financiële middelen. Vanaf deze fase is immers sprake van een concreet verdienmodel. Nieuwe producten of activiteiten worden in deze fase op de markt geïntroduceerd. Uit de omzet die daarmee wordt gegenereerd kunnen de ondernemers de verstrekte middelen weer terugbetalen. Dat kunnen aflossingen op leningen zijn of opbrengsten uit de verkoop van aandelen (via een zgn. 'exit'), afhankelijk van de vorm waarin het kapitaal is verschaft.

Met het Innovatie- & Investeringsfonds Gelderland (IIG) en met diverse andere fondsen van PPM hebben wij al ervaring opgedaan met de inzet van revolverende middelen voor innovatie in het Gelderse bedrijfsleven. Deze ervaringen sterken ons in de gedachte het werken met investeringsfondsen voor innovatie door te zetten. Zoals uit de co-creatie sessie met een 20-tal ondernemers naar voren is gekomen, is het belangrijk dat het fonds laagdrempelig is (makkelijk toegankelijk en maatwerk levert voor het bedrijfsleven) en dat er sprake is van een deskundige fondsbeheerder dat de taal van de markt spreekt. Tussen fondsmanagement en provincie is het van belang dat er een heldere investeringsinstructie is, waardoor de provincie ook in de toekomst op hoofdlijnen kan blijven sturen op haar beleidsdoelen.

Andere provincies en het Rijk kennen ook innovatiefondsen en zijn druk bezig met de opzet daarvan. Wij zijn in overleg met Noord-Brabant en Overijssel om een gezamenlijk fonds voor Life Sciences & Health op te zetten. Met Noord-Brabant loopt een initiatief voor een Solarfonds en met het Rijk en andere partijen zijn voorbereidende stappen gezet in de richting van een Agrofoodfonds. Door bundeling van middelen ontstaat een aantrekkelijker fonds voor marktpartijen om in te participeren. Financiële krachtenbundeling rond de topsectoren van Gelderland zal naar verwachting een grotere financiële hefboom doen ontstaan waarvan het Gelderse bedrijfsleven kan profiteren (extra investeringen in innovaties in Gelderland).

2.3. Beleidsaccenten en eisen aan inzet revolverende middelen

Om de innovatiedoelen te kunnen halen, is het belangrijk dat inzet van revolverende middelen binnen de duidelijke beleidskaders en -eisen plaatsvindt. Deze kaders en eisen vormen een belangrijke bouwsteen voor de investeringsinstructie die we in paragraaf 8 schetsen. Ze worden uiteindelijk vertaald in concrete eisen die aan investeringsvoorstellen worden gesteld:

1. De focus van onze inzet ligt op Gelderse bedrijven in de topsectoren Food/tuinbouw, Life Science & Health, EMT en de algemene Gelderse maakindustrie. Hierbij ligt de nadruk op het bevorderen van innovatie binnen het bedrijf of een samenwerkingsverband van bedrijven en eventueel kennisinstellingen. Algemene bedrijfsfinanciering die niet gericht is op innovatie of het bevorderen van groei van het desbetreffende innovatieve bedrijf vormt geen onderdeel van onze financiële toolbox.
2. Bij de inzet zal rekening gehouden worden met de specifieke kenmerken van de verschillende fasen en topsectoren. Zo is de kapitaalbehoefte van een health-bedrijf in de doorgroeifase gemiddeld genomen (veel) groter dan die van een foodbedrijf in dezelfde fase (zie Statennotitie PS2012-486). Indien drie Health bedrijven en drie Food bedrijven in de doorgroeifase ondersteund worden, betekent dit dus niet dat ook de verstrekte middelen per sector in totaal gelijk zullen zijn.
3. De mix van instrumenten (leningen, participaties, garanties etc.) zal per financieringscase verschillend zijn: m.a.w. per financieringscase wordt door de fondsbeheerder maatwerk verricht. Het is dus mogelijk dat een startend bedrijf een lening krijgt terwijl in een ander startend bedrijf geparticipeerd wordt.
4. De inzet van revolverende middelen is gericht op alle groeifasen van het bedrijf (in de fasen waarin nog geen sprake is van een verdienmodel (business case) wordt het subsidie-instrumentarium ingezet). Deze inzet van revolverende middelen in alle groeifasen zal zoveel mogelijk evenwichtig verdeeld worden: m.a.w. alleen investeren in startende bedrijven of juist alleen in de latere groeifase van bedrijven is niet de bedoeling.
5. Bij de inzet van revolverende middelen wordt gestreefd naar een zo hoog mogelijke multiplier in het investeringsvolume. Het provinciale kapitaal moet de inzet van private middelen stimuleren en opstuwten (aanjaagfunctie).
6. Revolverende middelen moeten maximaal bijdragen aan werkgelegenheid en waarde creatie. De volgende prestatie-indicatoren worden onderscheiden:
 - a. Aantal ondersteunde business cases.
 - b. Aantal bruto gecreëerde (verwachte) arbeidsplaatsen.
 - c. Aantal succesvolle exits
 - d. Het totaal investeringsvolume (inclusief co-investeerders).

- e. Het percentage revolverend.
In hoofdstuk 7 worden bovenstaande prestatie-indicatoren nader ingevuld.
7. Het instrumentarium zal zo ingericht worden dat de ondernemer of de vennootschap maatwerk in ondersteuning kan verwachten. Dit houdt in dat flexibiliteit en snelheid in toekenning belangrijke uitgangspunten bij de inrichting van onze fondsen zijn.
 8. Het provinciaal ondersteuningsinstrumentarium wordt ingericht om goede business cases te doen ontstaan die vervolgens financiering kunnen verkrijgen voor de start- en doorgroefase. Alvorens revolverende middelen in beeld komen, moeten deze business cases vaak verder ontwikkeld en ondersteund worden via onze eerste en tweedelijns ondersteuning (zie figuur 1). Als hierdoor deze business cases uitgroeien tot succesvolle ondernemingen, ontstaat waardevermeerdering. We willen onderzoeken of het mogelijk is een deel van deze waardevermeerdering weer terug te geven aan de eerste en tweede lijns ondersteuning door Valley Bureaus, RCT's en Oost NV, zodat deze opnieuw ingezet kan worden voor de ondersteuning van nieuwe business cases.
 9. De ondernemer of samenwerkingsverband zal niet alleen financiële ondersteuning krijgen maar ook deskundige begeleiding. Wij vinden het belangrijk dat 'alles' uit een ondernemer of innovatieproject gehaald wordt. De groeiambitie van een ondernemer willen wij zoveel mogelijk prikkelen en ondersteunen. Uiteraard zal de behoefte aan en de aard van deze begeleiding per fase en sector verschillen. De kosten zullen meegefinancierd worden in de business case.

3. De financiële toolbox voor duurzame energievoorziening

3.1. Doel en inhoud van het programma

Een betaalbare, duurzame en onafhankelijke energievoorziening is van groot belang voor de Gelderse samenleving. We moeten van een energievoorziening, die voornamelijk gebaseerd is op centrale grootschalige energieproductie uit fossiele energiebronnen, naar een toekomstige energievoorziening die toenemend decentraal georganiseerd is en gebaseerd op niet-fossiele bronnen. Nieuwe besparings- en opwekkingstechnieken zijn nodig, bestaande moeten aangepast worden. bijvoorbeeld op het gebied van energiebesparing, energietransportnetwerken, ruimtelijke aanpassingen ten behoeve van meer decentrale opwekking en economische aanpassingen ten behoeve van innovatieve energie- en milieutechnologiebedrijven. Omdat op al deze terreinen ingrijpende veranderingen zullen plaatsvinden, spreken wij van een *transitie*.

Via het Prioritaire Programma '*Energietransitie*' (PS2012-193), vastgesteld op 25 april 2012, willen wij de transitie/omslag van het gebruik van fossiele energie naar hernieuwbare energie bevorderen. Dit doen wij via een drietal doelstellingen:

1. Stimuleren Energie- en Milieutechnologie sector (internationaal ook wel *CleanTech* genoemd). Deze sector is in Gelderland een belangrijke (en groeiende) economische drager, die bijdraagt aan de energietransitie en een biobased economy.
2. Bijdragen aan meer energiebesparing in Gelderland volgens de Europese doelstelling van 20% energiebesparing in 2020 (t.o.v. 2010). Wij streven naar 2% besparing per jaar.
3. Bijdragen aan meer hernieuwbare energie in Gelderland volgens de Europese doelstelling van 14% in 2020¹¹.

3.2. Financieel Instrumentarium

In het Prioritair Programma Energietransitie wordt onderscheid gemaakt tussen enerzijds het stimuleren van innovatie binnen de EMT-sector en de biobased economy (doelstelling 1), anderzijds de bijdrage aan energietransitie door energiebesparing en het opwekken en toepassen van hernieuwbare energie (doelstelling 2 en 3).

¹¹ Als tussendoel streven wij naar 8% hernieuwbare energie in 2015 in Gelderland.

Zoals voor het beleidsthema innovatie in hoofdstuk 2 aangegeven is, zal de inzet van revolverende middelen in de EMT-sector plaatsvinden via het beleidsthema innovatie¹². Het in deze paragraaf beschreven instrumentarium gaat derhalve in op het onderdeel “duurzame energievoorziening”. Bij de inzet van provinciale revolverende instrumenten ligt het zwaartepunt op de fase ‘meters maken’.

Bij ‘meters maken’ gaat het om de realisatie van een duurzame energievoorziening.. Voorbeelden van ‘meters maken’-projecten zijn:

1. Grootschalige productie van duurzame energie (zonne-energie-elektrisch, biomassa-installaties, windenergie)
2. Infrastructuur voor hernieuwbare energie (uitrol van restwarmte-, groengasnetten etc.). Voor Gelderland belangrijke duurzame energiefaciliteiten en transportnetten willen wij met revolverende middelen cofinancieren, als blijkt dat financiering door (alleen) de private markt niet mogelijk is en landelijke subsidies (SDE¹³-regeling) onvoldoende soelaas bieden.
3. Energiemaatregelen in de gebouwde omgeving’. Het gaat hierbij om energiebesparing en hernieuwbare energie in de gebouwde omgeving zoals zonnepanelen en warmtepompen.
4. Wij willen met de inzet van revolverende middelen de opzet van zogenaamde Energie Service Companies (ESCO's) ondersteunen. Dit zijn bedrijven die investeren in energiebesparing van gebouwen (door middel van besparings- en duurzame technologieën) en hun inkomsten halen uit de verlaagde energienota van het betreffende gebouw. In het buitenland zijn succesvolle voorbeelden bekend, in Nederland zijn ESCO's nog in ontwikkeling. Voor Gelderland ligt hier een belangrijke kans.
5. Decentrale energie-opwekking door lokale duurzame energiebedrijven. Deze bedrijven richten zich op de lokale productie van hernieuwbare energie, energiebesparing en levering aan de lokale gemeenschap.

De combinatie van hoge aanloopkosten, lage rendementen, lange terugverdientijden en de risico's die samenhangen met de ontwikkeling van energieprijzen en de aansluiting van voldoende afnemers (“volloopriscio's”), maken dat de markt terughoudend opereert in de uitrol van een duurzame energievoorziening.. Voor grootschalige toepassingen zoals biogasproductie en -levering, warmtelevering, grootschalige zonne-energie, windenergie en geothermie zijn publieke co-investeringen noodzakelijk om tot realisatie te komen. Door dergelijke projecten te cofinancieren kunnen risico's gedeeld worden waardoor de markt naar verwachting wel bereid is om te investeren

De inzet van revolverende middelen in dit beleidsgebied richt zich op activiteiten in de uitrolfase van duurzame technologieën. De te verwachten rendementen en risico's zijn in redelijke mate bekend. Verliezen op business cases die het uiteindelijk niet gaan halen zullen in dit beleidsgebied in mindere mate kunnen worden gecompenseerd door business cases die een veel hoger rendement opleveren. Hierin verschilt het beleidsgebied duurzame energievoorziening duidelijk van het beleidsgebied innovatie. Om die reden gaan we voor duurzame energievoorziening ook uit van een lager percentage revolverend.

Aan de fase van ‘meters maken’ gaat de fase van ‘meters voorbereiden’ vooraf. Deze fase is cruciaal om andere overheden, organisaties en private partijen te stimuleren om initiatieven te nemen en eerste plannen verder tot ontwikkeling te brengen. Hierbij kan gedacht worden aan onderzoek naar de financiële en technische haalbaarheid van energieprojecten en de ontwikkeling van nieuwe business modellen, zoals lokale duurzame energiebedrijven.

¹² Zowel bij de inzet van subsidies als revolverende middelen zijn de instrumenten voor de EMT-sector gelijk aan de instrumenten die gebruikt worden voor de Agrofood, Life Sciences & Health en de algemene maakindustrie.

¹³ SDE: Stimulerings Duurzame Energieproductie: Rijksregeling in uitvoering bij het Agentschap NL.

Dergelijke activiteiten worden door de provincie voornamelijk ondersteund via provinciale opdrachten en subsidies voor haalbaarheidsstudies. In het prioritair programma *Energietransitie* zijn hiervoor middelen bestemd.¹⁴

Particulieren

In de fase van meters maken wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van revolverende (co-investerings)middelen. Op deze regel is één uitzondering, te weten het stimuleren van hernieuwbare energie en energiebesparingsprojecten in woningen van particulieren.

Deze projecten kennen een geheel eigen dynamiek die afwijkt van besparingsprojecten bij bedrijven. Leningen blijken hier in de praktijk niet goed te werken, terwijl een subsidieregeling wel effect sorteert. Daarom kiezen wij voor ondersteuning via subsidies. In september van dit jaar is u hiervoor een aparte Statennotitie aangeboden.

3.3. Beleidsaccenten en eisen aan inzet revolverende middelen

Om de energie-transitiedoelen te kunnen halen, is het belangrijk dat inzet van revolverende middelen binnen de volgende beleidskaders en -eisen plaatsvindt:

1. De inzet van revolverende middelen draagt rechtstreeks bij aan de realisatie van de energie-doelstellingen van de provincie Gelderland (=14% hernieuwbare energie in 2020 en 2% energiebesparing per jaar.
2. De focus van de provincie ligt mede op de totstandkoming van een decentrale duurzame energievoorziening. Dit is gebaat bij lokaal draagvlak. De focus dient daarom mede te liggen op hernieuwbare energie, energiebesparing en energieinfrastructuur door en voor lokale gemeenschappen, bijvoorbeeld in de vorm van lokale duurzame energiebedrijven en esco's¹⁵.
3. De inzet van revolverende middelen is gericht op alle vormen van hernieuwbare energie, energiebesparing en energie-infrastructuur.
4. Bij de inzet van revolverende middelen wordt gestreefd om een zo hoog mogelijke multiplier in het investeringsvolume te behalen door bij investeringen co-investeerders te betrekken. Het provinciale kapitaal moet de inzet van private middelen stimuleren en opstuwten (aanjaagfunctie).
5. Voor specifieke knelpunten in de financiering van bijvoorbeeld zonne-energie zijn maatwerkoplossingen nodig (bijvoorbeeld combinatie van leningen en subsidies, die ook geschikt zijn voor kleine bedrijven en instellingen). Hier worden nog nadere voorstellen voor ontwikkeld.
6. Voor de aanleg en financiering van energieinfrastructuur onderzoeken wij de mogelijkheden voor samenwerking met andere investeringspartijen
7. Naast financiële ondersteuning wordt ook zorggedragen voor deskundige begeleiding bij de uitvoering van het businessplan. Dit geldt met name voor nieuwe energiediensten zoals ES-CO's en lokale duurzame energiebedrijven.
8. Prestatie-indicatoren:
 - a. Aantal ondersteunde business cases.
 - b. Aantal succesvolle exits
 - c. Het totaal investeringsvolume
 - d. Het percentage revolverend
 - e. Euro per PetaJoule hernieuwbare energie en energiebesparing

In hoofdstuk 7 worden bovenstaande prestatie-indicatoren nader ingevuld.

¹⁴ Financiering van grootschalige iconprojecten kan soms ook in de vorm van een "zachte lening". Dat is in juridische zin een subsidie, voor de stakeholders een achtergestelde lening die alleen wordt terugbetaald als het project financieel succesvol blijkt te zijn.

¹⁵ Lokale duurzame energiebedrijven richten zich op de opwekking en verkoop van lokaal duurzaam opgewekte energie; esco's richten zich meer op het beheer van installaties.

9. Financieringstermijnen: ten opzichte van de andere beleidsthema's kunnen de financieringstermijnen voor duurzame energievoorziening en met name energieinfrastructuurprojecten lang zijn; financieringen van 20 jaar zijn geen uitzondering. Dit houdt in dat deze middelen een 'lagere' omloopsnelheid hebben (de euro die bij succes terug komt, kan minder vaak opnieuw ingezet worden).

4. De financiële toolbox voor cultuur/cultuurhistorie

4.1. Doel en inhoud van het programma

Binnen het Gelders provinciaal beleid nemen Cultuur en Cultuurhistorie een belangrijke plaats in. Een sterk cultureel profiel is goed voor het leefklimaat, de lokale en regionale economie en bedrijvigheid, de lokale, regionale en nationale uitstraling van onze provincie. Op 29 februari 2012 heeft u het statenvoorstel *Investeringsstrategie en Jaarprogramma cultuur en cultuurhistorie* goedgekeurd (PS2012-104). In dit voorstel hebben wij o.a. onze investeringsstrategie 2012-2015 aan u voorgelegd. Een belangrijk onderdeel van deze strategie is het gebruik van een innovatieve financieringsmix, waarbij de inzet van revolverende middelen een onderdeel vormt. Hierdoor kunnen wij niet alleen meer projectinitiatieven in de sector ondersteunen maar tevens een flinke cultuuromslag in de wijze van financiering van de culturele sector bewerkstelligen.

Lange tijd was de culturele sector een domein waar er geen verband leek te bestaan tussen investeringen en kosten aan de ene kant en de opbrengsten aan de andere kant: *cultuur/cultuurhistorie* had een eigen intrinsieke waarde met een eigen ratio.

De omstandigheden wijzigen echter in snel tempo. Steeds duidelijker tekent zich een lokale en regionale markt voor culturele goederen en diensten af. Begrippen als economische dragers en business cases zijn binnen de culturele sector al lang geen onbekenden meer. *Cultureel ondernemerschap* is steeds vaker een beproefd concept in de sector. Wel zijn wij van mening dat bij een belangrijk deel van beslissers in de culturele sector nog een flinke cultuuromslag noodzakelijk is. Met een stevige innovatie in financiering- en investeringsvormen (meer inzet van revolverende middelen) in *cultuur/cultuurhistorie* willen wij minder subsidieafhankelijkheid van de eigenaar en meer ruimte voor de culturele ondernemer realiseren.

Dat doen wij door in samenwerking met het Rijk, gemeenten, ondernemers en instellingen programma's te ontwikkelen met heldere plandoelen en zakelijke afspraken. Onze rol daarbij loopt uiteen van samenwerkingspartner, regisseur, makelaar, verbinder tot co-financier.

4.2. Financieel instrumentarium

Revolverende middelen vormen al een aantal jaren een onmisbaar instrument in onze investeringsstrategie op het gebied van de cultuurhistorie. Op grond van onze positieve ervaringen vinden wij dit instrument bij uitstek geschikt om de door ons gewenste cultuuromslag in de financiering van de culturele sector mede te bewerkstelligen.

Wij focussen de inzet van revolverende middelen op financieringsaanvragen van culturele instellingen en eigenaren/exploitanten van cultuurhistorische objecten die bijdragen aan onze beleidsdoelen. Zij moeten concrete business- en investeringsplannen hebben die leiden tot een structureel gezonde financiële exploitatie. De in de *Investeringsstrategie en Jaarprogramma cultuur en cultuurhistorie* opgenomen projecten voor de periode 2012-2015 zijn op dit criterium doorgelicht. Wij menen dat in circa 20% van de projecten revolverende financiering mogelijk is. Met de inzet van revolverende middelen lijkt in die gevallen een financieel sluitende business case mogelijk. Voorbeelden hiervan zijn horeca-achtige activiteiten in culturele instellingen (museumcafe) en het programma Monumentale Energietransitie. Hierin realiseert de Provincie samen met Buitenplaats eigenaren en beheerders een betere balans in de energievoorziening en energietransitie en een substantiële kostenreductie door middelen van energiebesparing door gezamenlijke investeringen met een revolverend karakter.

In de cultuursector wordt gedacht aan revolverende ondersteuning van nieuwe culturele activiteiten met nieuwe verdienmodellen zoals tentoonstellingen, beeldende kunst in ziekenhuizen e.d.

Voorbeeld: Oude Calixtus Groenlo

Ooit was de Oude Calixtuskerk een gewone kerk, een plaats van gebed/diensten. Door de ontkerkelijking kwam de zeer monumentale kerk leeg te staan, de functie verloren en daarmee ook geen exploitatiemogelijkheden meer.

Via een restauratie- en herbestemmingstraject heeft de kerk nu weer economisch rendabele functies gekregen. Deze transitie is voor een deel gefinancierd met revolverende middelen van de Provincie. Het paste prima in de businesscase.

Nu is de Oude Calixtus niet alleen een fraaie laatmiddeleeuwse kerk in het hart van Groenlo, maar ook een multifunctioneel podium, een aangename omgeving voor rouw en trouw, een droge marktplaats voor vraag en aanbod, een ontmoetingsplek voor educatie, cultuur, religie en ontspanning. Het is een ruimte van 600 m² die open staat voor een zo breed mogelijk gebruik. Deze ruimte is nu geschikt voor verschillende soorten activiteiten en evenementen, zoals concerten, voorstellingen, exposities, symposia, lezingen en presentaties voor een groter publiek.

De omvang van de totale investeringsbehoefte vanuit de culturele sector bedraagt in totaal en op middellange termijn ca. € 290 mln. voor een 80-tal projecten. Op korte termijn, deze Statenperiode, is revolverende financiering in de orde van grootte van € 20 mln. voor een tiental actuele, uitvoering gereede projecten mogelijk. Daarbij gaat het onder meer om herontwikkeling en restauratie van landgoederen, musea en ander cultureel erfgoed.

Nationaal Restauratie Fonds (NRF)

Op het beleidsgebied *cultuurhistorie* hebben de Nederlandse Provincies ruime ervaring met revolverende middelen in de restauratie. In Gelderland is hiervoor een fonds van € 5,7 mln. ingericht. *Stichting Nationaal Restauratie Fonds (NRF)* fungeert, naar onze volle tevredenheid, sinds 2007 als fondsbeheerder. Het *NRF* bepaalt binnen de beleids- en investeringsinstructies van de provincie hoe en in welke vorm de kapitaalinzet plaatsvindt. Doorgaans wordt geïnvesteerd in de vorm van langlopende, laagrentende leningen met een hypothecair karakter. Dit fonds is succesvol: in twee jaar tijd was het uitgeput en met de hoogte van de middelen die jaarlijks revolveren kunnen we bij lange na de vraag niet aan. Hiermee wordt aangetoond dat voor de culturele sector financiering met revolverende middelen naast subsidies succesvol is.

Gezien het specifieke karakter van investeringen in de cultuur/cultuurhistoriesector (zachte leningen die in juridische zin kwalificeren als subsidies) hebben wij het voornemen om onze revolverende middelen voor cultuur/cultuurhistorie via een verdere samenwerking met het NRF in de Gelderse cultuursector in te zetten. Zoals hierboven is aangegeven zullen deze middelen ingezet worden voor een tiental projecten. Ook voor het beleidsgebied Cultuur / Cultureel Ondernemen kan het NRF onze partner zijn vanuit haar jarenlange samenwerking met Prins Bernard Cultuurfonds. In hoofdstuk 8 zullen wij verder op de fondsstructuur en -inrichting ingaan.

4.3. Beleidsaccenten en eisen aan inzet van revolverende middelen

De inzet van revolverende middelen in cultuur/cultuurhistorie moet aan de volgende eisen voldoen:

1. De investering moet inhoudelijk passen in de kaders van de Uitvoeringsagenda 2011 ev. De projecten moeten plaatsvinden op het grondgebied van de provincie Gelderland. Ook de te verwachte rendementen moeten plaatsvinden in Gelderland.

2. We stellen ambitie boven spreiding (bv bij de culturele infrastructuur). Dat betekent dat wij in eerste instantie er niet naar streven de spreiding van bijvoorbeeld cultuur accommodaties zo goed mogelijk over onze Provincie te realiseren maar dat wij eerder ambitie en cultureel verantwoord ondernemerschap zullen stimuleren en ondersteunen. Voor Cultuurhistorie moet een project passen in het programma 'Gelderse Voet' als het gaat om leerling bouwplaatsen, duurzaamheid (materiaalgebruik), kennis, kunde, minder regels
3. en meer zelfregulering door de markt via bijvoorbeeld ISO-certificering en erkenningsregelingen.
4. Het moeten robuuste en duurzame (diepte) investeringen zijn; exploitatie tekorten worden niet gedekt. Tevens moet er sprake zijn van minimaal een break-even situatie in de exploitatiebegroting voor de komende jaren; de exploitatie moet de investering kunnen dragen.
5. Bij de inzet van revolverende middelen worden de volgende prestatie-indicatoren onderscheiden:
 - a. Aantal bruto gecreëerde (verwachte) arbeidsplaatsen.
 - b. Aantal ondersteunde businesscases.
 - c. Het totaal investeringsvolume (inclusief co-investeerdere).
 - d. Het percentage revolverend.

In hoofdstuk 7 worden bovenstaande prestatie-indicatoren nader ingevuld.

5. Provinciaal Uitvoeringsplan Digitale Bereikbaarheid (breedband)

Op 29 juni 2011 is motie 34 '*Heel Gelderland digitaal bereikbaar*' aangenomen. Hierin verzoekt u GS een 'Provinciaal Uitvoeringsplan Digitale Bereikbaarheid op te stellen, inclusief de noodzakelijke middelen'. Wij hebben uw Staten in februari 2012 geïnformeerd over de stappen die wij dit jaar willen zetten om te bepalen of er een rol voor de provincie is om stakeholders te bewegen tot investeren in de aanleg van breedband in onrendabele buitengebieden en in de ontwikkeling van digitale dienstverlening. Hiervoor is een aantal pilots opgestart. Naast deze pilots wordt er ook gekeken naar ervaringen bij andere provincies. Wij verwachten dan ook dat wij op korte termijn een statenvoorstel aan u kunnen voorleggen waarin onze ambitie en de mogelijke provinciale rol worden aangegeven. Wij stellen uw Staten voor om op dit moment van de reeds gereserveerde € 100 miljoen aan revolverende middelen geen middelen te 'bestemmen' voor het beleidsgebied *breedband* maar eerst dit statenvoorstel af te wachten. Daarna kan alsnog bezien worden of de verdeling van revolverende middelen aangepast moet worden of dat er andere financieringsbronnen benut kunnen worden.

6. De toolboxen samengevat

Zoals hierboven al beschreven is zijn onze beleidsdoelen leidend bij de inzet van revolverende middelen. In onderstaande tabel is samengevat waarvoor revolverende middelen zullen worden ingezet, op welke doelgroepen wordt gemikt en welke prestatie-indicatoren worden gehanteerd.

Het verdienmodel bij duurzame energievoorziening en cultuur/cultuurhistorie vertoont overeenkomsten. Voor het gros van de investeringen geldt dat terugverdientijden (en de technische levensduur) relatief lang zijn (tot 20 jaar) en dat de rendementen relatief laag liggen. Indien een project mislukt, kan het verlies aan middelen niet gecompenseerd worden door de meeropbrengsten uit de andere projecten. Hierdoor is het verwachte percentage revolverend bij duurzame energievoorziening 70% en bij cultuur/cultuurhistorie gemiddeld 80%.

Bij Innovatie is sprake van kortere terugverdientijden, waardoor terugbetaalde middelen sneller (vaak al na 5 jaar, bij medische toepassingen na langere periode) opnieuw ingezet kunnen worden. Omdat innovatie-investeringen een hoger opwaarts potentieel kennen dan bij duurzame energievoorziening en cultuur/cultuurhistorie het geval is, zal het (maximale) percentage revolverend bij innovatie naar verwachting hoger liggen. Er kunnen meer projecten mislukken maar van de projecten die slagen, kan het rendement in sommige gevallen aanzienlijk hoger zijn.

Hierdoor kan naar verwachting over een looptijd van 10 jaar een percentage revolverend van 100% behaald worden, mits ook de eerder genoemde 'later stage' van bedrijfsontwikkeling met de potentieel grotere rendementen afgedekt kan worden.

	Focusgebieden	Doelgroepen	Prestatie-indicatoren	looptijd	% rev.
Innovatie	Start- en groeikapitaal voor innovatie-investeringen in Gelderse topsectoren: <ul style="list-style-type: none"> • Lifesciences & health • Agrofood • Energie en Milieu-technologie • Brede Maakindustrie 	(Jonge) bedrijven en vennootschappen in verschillende fases van ondernemen	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal ondersteunde business cases • Aantal succesvolle exits/terugbetaalde leningen • Aantal bruto gecreëerde/verwachte arbeidsplaatsen • Multiplier investeringsvolume 	10 jaar	100%
Duurzame energievoorziening	Kapitaalinvesteringen in: <ul style="list-style-type: none"> • Hernieuwbare energie • Energiebesparing • Energie-infrastructuur 	Instellingen en bedrijven, w.o. lokale duurzame energie en Esco's	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal ondersteunde business cases • Aantal succesvolle exits / terugbetaalde leningen • Euro per PetaJoule hernieuwbare energie en energiebesparing Multiplier investeringsvolume 	20 jaar	70%
Cultuur & Cultuurhistorie	Stimuleren cultureel ondernemerschap door kapitaalinvesteringen in: <ul style="list-style-type: none"> • Culturele infrastructuur • Cultuurhistorie 	Culturele instellingen Eigenaren / exploitanten cultuurhistorische panden	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal bruto gecreëerde (verwachte) arbeidsplaatsen • Aantal ondersteunde business cases • Aantal succesvolle exits / terugbetaalde leningen • Multiplier investeringsvolume 	Cultuurhistorie 20 jaar Cultuur 10 jaar	80 %

Tabel 1. De beleidsvelden met hun toolboxes samengevat.

Het businessplan van een onderneming is bepalend voor het wel of niet toekennen van financiering in de vorm van revolverende middelen. Elke investeringswaardige businesscase moet financieel sluitend zijn en uitzicht op terugbetaling bieden. In alle drie de beleidsgebieden komen dit soort financieel sluitende businessplannen voor. De verwachte rendementen en risico's zijn zoals we hiervoor gezien hebben wel verschillend. In het beleidsveld innovatie kunnen businessplannen standaard onder marktconforme condities worden gefinancierd. Hetzelfde geldt voor een groot deel van businessplannen voor energieprojecten in de fase van 'meters maken'. Met name bij uitrolplannen voor energie-infrastructuur kan echter sprake zijn van een onrendabele top die een financieel sluitende business case in de weg staat. Wij willen in 2013 voor dit soort projecten een specifieke aanpak ontwikkelen en beproeven, die uitgaat van een combinatie van subsidie en marktconforme financiering. Hiervoor komen we op een later moment met concrete voorstellen bij u terug. In het beleidsgebied cultuur/cultuurhistorie zullen revolverende middelen standaard onder zachte voorwaarden worden verstrekt. De rendementen zijn in deze sector doorgaans te laag om hier met marktconforme financiering te werken.

Het percentage revolverend

Met het 'percentage revolverend' wordt in dit statenvoorstel het percentage bedoeld van de oorspronkelijk uitgeleende of geïnvesteerde middelen, dat na succes terugbetaald wordt. Dit wordt berekend met inbegrip van inflatiecorrectie en kosten van het fondsmanagement. Indien wordt gesteld dat het percentage revolverendheid 70, 80 of 100% is dan is dat een inschatting op basis van de ons nu bekende informatie en vooruitzichten. Het zal duidelijk zijn dat daar in de praktijk, zeker in een periode van economische crisis, variaties in kunnen optreden.

7. Verdeling van gereserveerde Gelderse middelen

In het coalitie akkoord is vastgelegd dat in eerste instantie € 100 mln.. gereserveerd zou worden voor revolverende inzet in de Gelderse economie. Voor de verdeling van deze middelen hebben wij gezocht naar een verdeelsleutel. Wij hebben in dat verband externe deskundigen gevraagd een zo nauwkeurig mogelijke inschatting te maken van het absorptievermogen van revolverende publieke middelen op de drie beleidsgebieden, in de komende tien jaar.

De externe deskundigen waren:

- voor innovatie, inclusief innovatieve maakindustrie: PPM Oost NV
- voor duurzame energievoorziening : Ecorys
- voor cultuur/cultuurhistorie: Nationaal Restauratie Fonds (NRF):

De consultatieronde leverde de volgende resultaten op:

1. *Innovatie*
 - a. € 250 - € 500 mln. voor innovatie (AgriFood, Life Science & Health, Energie en Milieu Technologie) en innovatieve maakindustrie
 - b. Te verwachten multiplier¹⁶ (a & b): circa 3
2. *Duurzame energievoorziening*
 - a. € 240 - € 400 mln. voor duurzame energievoorziening
 - b. te verwachten multiplier: circa 3
3. *Cultuur/cultuurhistorie*
 - a. € 60 miljoen (afgerond 20% van € 280 mln.)
 - b. te verwachten multiplier: circa 3

Conclusie uit deze onderzoeken is dat de Gelderse economie de komende 10 jaar een behoefte heeft aan een impuls met publieke middelen van meer dan € 550 mln. Deze cijfers zijn een benadering, een 'best educated guess', omkleed met de nodige onzekerheden. Duidelijk is echter dat het alleen voor deze beleidsgebieden om een substantieel bedrag gaat dat met een multiplier van ca. 3 de komende jaren een aanzienlijke co-investering van de kapitaalmarkt, Rijk en Europese middelen zou kunnen opleveren.

De kapitaalvraag uit de economie is in onderstaande tabel nu zo vertaald dat na aftrek van een aandeel voor Cultuur / Cultuurhistorie de resterende middelen gelijk verdeeld zijn over de beleidsgebieden Innovatie en duurzame energievoorziening. Hiervan is afgetrokken wat via het IIG al eerder voor deze sectoren beschikbaar is gesteld.

Omdat 'educated guess' met de nodige onzekerheden is omgeven zullen wij de vinger aan de pols houden en indien nodig de verdeling bijstellen. Ook de situatie in de economie, die meer vrijheidsgraden dan ooit kent, vraagt hierin om flexibiliteit.

Verdeling nog te bestemmen revolverende middelen (= € miljoen)	innovatie (inclusief maakindustrie)	duurzame energievoorziening	cultuur / cultuurhistorie	Totaal
Kapitaalbehoefte omgerekend naar de beschikbaar gestelde € 100 miljoen	€ 45	€ 45	€ 10	€ 100
Reeds beschikbaar via IIG (zomer 2011)	€ -7	€ -3		€ -10
Reeds beschikbaar via 2e tranche IIG (zomer 2012)	€ -14	€ -6		€ -20
Nog te verdelen (van de resterende € 70 miljoen)	€ 24	€ 36	€ 10	€ 70

Tabel 2. Verdeling beschikbare middelen over de beleidsgebieden. De bedragen zijn in miljoenen euro's.

¹⁶ Alle aannames t.a.v. multipliers zijn gebaseerd op ervaring en inzichten bij de provincie, PPM Oost en Ecorys.

Prestatie-indicatoren

In de toolboxen (hoofdstukken 2 tot en met 5) hebben we de prestatie-indicatoren benoemd die voor de inzet van revolverende middelen relevant zijn. Uitgangspunt is dat de beschikbare middelen in de 1^e helft van de looptijd van een fonds moeten zijn uitgezet. Voor innovatie is dit dus na 5 jaar, voor energie en cultuur/cultuurhistorie na 10 jaar. Onderstaande prestatie-indicatoren moeten dus behaald zijn na respectievelijk 5 en 10 jaar.

1. Innovatie
 - a. € 45 miljoen voor innovatie (agrofood, life Science & health, Energie en Milieu Technologie en Maakindustrie)
 - b. Prestaties over een periode van 5 jaar:
 - i. aantal ondersteunde business cases: 60
 - ii. aantal bruto gecreëerde (verwachte) arbeidsplaatsen: 500 FTE
 - iii. het totaal investeringsvolume: 135 mln.
 - iv. het percentage revolverend: 100%
2. Duurzame energievoorziening
 - a. € 45 miljoen voor duurzame energievoorziening
 - b. Prestaties over een periode van 10 jaar:
 - i. aantal ondersteunde business cases: 45
 - ii. aantal succesvolle exits / terugbetaalde leningen: minimaal 30.
 - iii. 1350 Terajoule ¹⁷ hernieuwbare energie of energiebesparing het totaal investeringsvolume: 135 mln.
 - iv. het percentage revolverend: 70%
3. Cultuur/cultuurhistorie
 - a. € 10 miljoen voor cultuur/cultuurhistorie
 - b. Prestaties over een periode van 10 jaar:
 - i. aantal ondersteunde business cases: 10
 - ii. aantal bruto gecreëerde (verwachte) arbeidsplaatsen: 600
 - iii. het totaal investeringsvolume: 32 mln.
 - iv. het percentage revolverend: 80%

8. Fondsarchitectuur

8.1. Eén overkoepelend fonds voor innovatie en energietransitie: Topfonds Gelderland

De beschrijving van de toolboxen (hoofdstukken 2 tot en met 6) maakt duidelijk dat voor een effectieve en efficiënte inzet van revolverende middelen fondsvorming noodzakelijk is. De ervaringen met onder meer het Innovatie en Investeringsfonds Gelderland IIG en het Nationaal Restauratie Fonds NRF zijn voor ons een stimulans om het werken met investeringsfondsen door te zetten. In deze paragraaf beschrijven we hoe we voornemens zijn dit te doen.

Om tot een goede governance te komen en flexibel in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen in de economie stellen wij de oprichting van een overkoepelend Gelders investeringsfonds voor, het *Topfonds Gelderland (TG)*. Het TG investeert niet rechtstreeks in bedrijven, maar uitsluitend in werkfondsen. Het TG heeft daarmee het karakter van een *fund-of-funds*¹⁸. Het TG investeert op marktconforme wijze in andere (werk)fondsen en zoekt daarbij naar co-investeerders: andere overheden en partijen uit de kapitaalmarkt.

¹⁷ Mede op basis van onderzoek van Ecorys naar de omvang van de markt voor de duurzame energievoorziening en eigen ervaringen met energiebesparing zetten wij in op 30 TJ per miljoen investering vanuit het fonds. We realiseren ons dat er nog weinig ervaringscijfers zijn over investeringen in lokale energiebedrijven en dat de technische en financiële ontwikkelingen snel gaan. Daarom zullen we met de fondsbeheerder periodiek deze streefwaarde evalueren.

¹⁸ *Fund-of-funds* is een begrip uit de kapitaalmarkt waarmee wordt aangegeven, dat een investeringsfonds uitsluitend in werkfondsen investeert, samen met andere investeerders. Een fund-to-funds investeert nooit direct in ondernemingen.

Het IIG is één van die werkfonds en het ligt voor de hand deze in de structuur van het TG op te nemen, zodra deze definitief is.

Wij kiezen voor deze Topfondsstructuur om de volgende redenen:

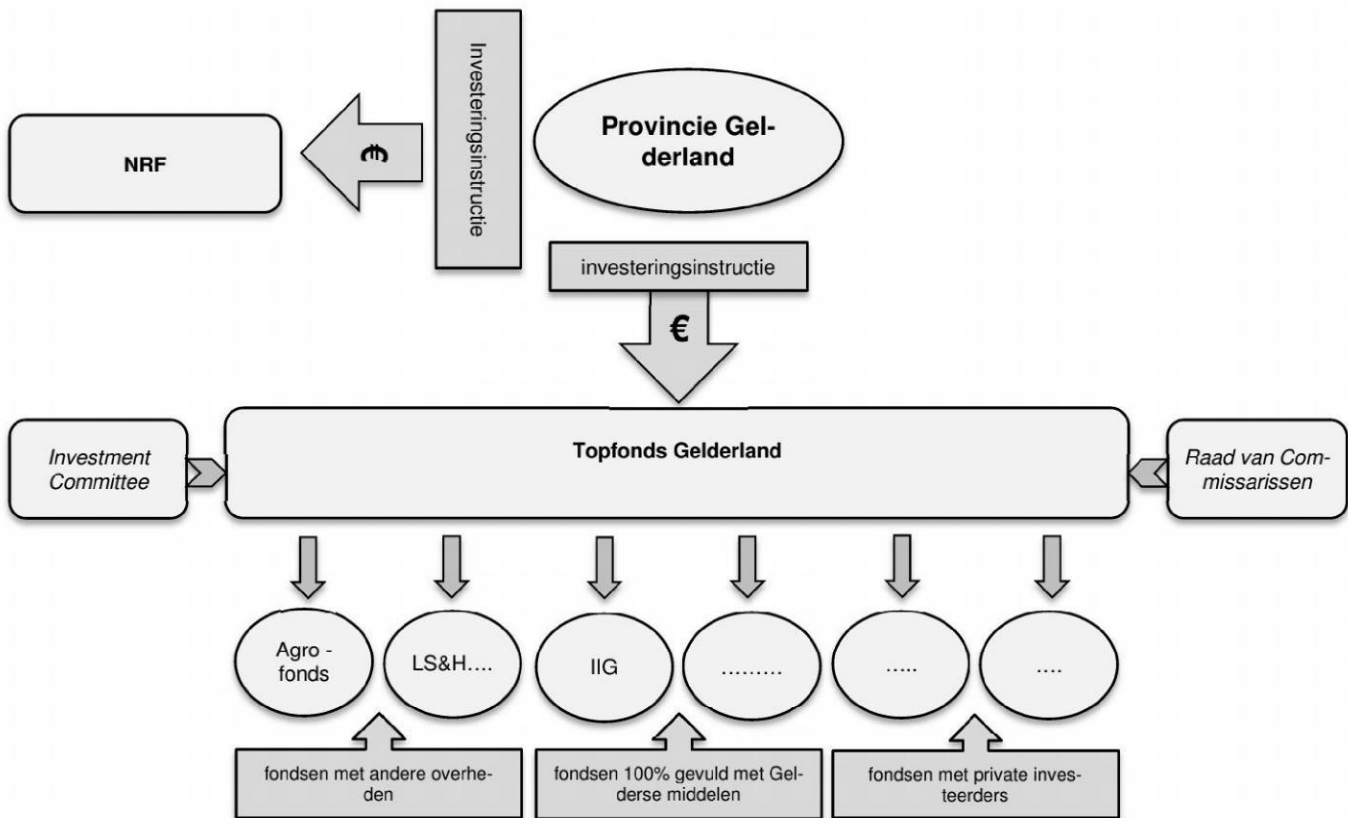
- Samenwerking met andere overheden en marktpartijen is op deze manier eenvoudig mogelijk. Zo zijn wij in gesprek met het Rijk over een gezamenlijk met een aantal andere provincies en een bank op te richten Agrofoodfonds, met de provincies Overijssel en Noord-Brabant over een Life Science en Healthfonds (LS&H) en met de provincie Noord-Brabant over een Solarfonds. Er zijn intensieve en veelbelovende contacten met investeerders uit de kapitaalmarkt. Als tot de oprichting van deze fondsen besloten wordt, kunnen deze uit het TG gefinancierd en gecoördineerd worden. Ook kunnen we snel op nieuwe fondsontwikkelingen inspelen als die zich voordoen.
- Deze structuur is toekomstbestendig en flexibel. Toevoeging van nieuwe beleidsvelden (bijvoorbeeld vrijetijdseconomie, landbouw, logistiek, exportgaranties) is eenvoudig mogelijk. Ook bestaande fondsen als de MKB Kredietfaciliteit Gelderland (MKG) en het Innovatie en investeringsfonds Gelderland (IIG) kunnen in de structuur van het Topfonds worden opgenomen.
- Door de gelaagde structuur kan de governance efficiënt en overzichtelijk worden ingericht. Sturing, verantwoording en financiële consolidatie vinden op het niveau van het TG plaats. In één jaarlijkse rapportage en een vierjaarlijkse evaluatie kan inzicht worden gegeven in het functioneren en presteren van alle "Gelderse investeringsfondsen".

Samenwerking en financiële krachtenbundeling op werkfonds niveau levert de volgende voordelen op:

- Investeringsrisico's worden gedeeld door de aandeelhouders (ieder is als zgn. 'limited partner' alleen aansprakelijk voor zijn aandeel).
- De hefboom (multiplier op de Gelderse Euro) wordt vergroot waardoor meer middelen beschikbaar komen voor investeringen in de Gelderse economie (zie ook paragraaf 2).
- Centrale coördinatie vanuit het TG van investeringen maakt het mogelijk de beste werkfondsen voor de realisatie van de Gelderse beleidsdoelen te selecteren en versnippering van middelen te voorkomen.
- Door samenwerking met co-investeerders gaat TG deel uitmaken van het beste netwerk voor ieder beleidsgebied.

De Topfonds-constructie biedt de mogelijkheid van consolidatie op Topfonds niveau van alle financiële resultaten van werkfondsen waarin geparticipeerd wordt. Mindere resultaten in het ene werkfonds kunnen worden gecompenseerd met betere resultaten in een ander. Het percentage revolverend van het TG als geheel wordt daarmee gemaximaliseerd. Differentiatie naar de verschillende beleidsgebieden is wel nodig omdat de percentages revolverend die in de beleidsgebieden haalbaar zijn, behoorlijk verschillen (zie hoofdstuk 6).

Uw Staten ontvangen binnenkort ook de *Nota Verbonden partijen*. Daarin wordt het instrument revolverende middelen als een van de voorbeelden van verbonden partijen behandeld.

Figuur 2. Topfondsstructuur. Het Nationaal Restauratiefonds (NRF) maakt hier geen deel van uit en wordt rechtstreeks gevoed vanuit de provincie Gelderland.

8.2 Aparte fondsconstructie voor cultuur en cultuurhistorie

We hebben overwogen om ook de revolverende investeringen voor cultuur en cultuurhistorie via het Topfonds Gelderland te laten lopen. Koppeling van dit type investeringen sluit vanwege het andere karakter (marktconforme versus zachte condities) niet aan op het Topfonds. Voor de inzet van revolverende middelen in cultuur/cultuurhistorie achten wij een aparte fondsconstructie passender. In de uitvoering wordt daarbij ingezet op een verdere samenwerking met het NRF en daaraan gelieerde Prins Bernard Cultuurfonds. Gelet op de goede ervaringen hiermee willen we deze samenwerking doorzetten. Omdat de voorziene revolverende investeringen in de culturele infrastructuur qua aard vergelijkbaar zijn met investeringen in de cultuurhistorie overwegen we de revolverende projecten op het gebied van cultuur ook te laten bedienen vanuit het NRF. Het NRF heeft hiervoor de benodigde expertise vanuit haar samenwerking met het Prins Bernhard Cultuurfonds. Het heeft geen toegevoegde waarde om deze revolverende middelen via Topfonds Gelderland te laten lopen. Het TG zou dan alleen maar een doorgeefluik zijn naar NRF. In figuur 2 is dan ook weergegeven dat de middelen voor cultuur/cultuurhistorie rechtstreeks vanuit de provincie naar het NRF gaan.

8.3. Positionering en juridische inrichting Topfonds

Aparte uitvoeringsorganisatie

De beschrijving van de toolboxen maakt duidelijk dat een provinciaal investeringsfonds snel en slagvaardig moet kunnen handelen en over specialistische financiële deskundigheid, marktexpertise en over een goed netwerk moet beschikken. Dit is nodig om de juiste (best passende) afwegingen rond inzet van financieringsmiddelen te kunnen maken (leningen,

participaties, combinaties daarvan) en om voldoende aantrekkelijk te zijn voor co-investeerders uit de kapitaalmarkt. Kortweg, om Gelderse bedrijven adequaat te kunnen bedienen.

Voor de wijze van invulling en positionering van het Topfonds is voorts relevant dat het Topfonds moet kunnen participeren in werkfonds en met co-investeerders en daarin als een gelijkwaardige partij kan opereren.

Deze eisen leiden ertoe dat het Topfonds Gelderland in een aparte organisatie moet worden geplaatst en dat er professioneel fondsmanagement nodig is. Dit zijn geen nieuwe constatering. Vanwege dezelfde argumenten is er bij de oprichting van het IIG voor gekozen een aparte provinciale BV op te richten en PPM Oost hiervoor als fondsmanager aan te stellen.

Door de fondsorganisatie op deze manier neer te zetten kan de vereiste deskundigheid, slagvaardigheid en een marktconform profiel worden gewaarborgd. De provincie houdt bepalende invloed op het handelen van de fondsorganisatie, daar gaan we hierna verder op in.

Juridische structuur

Bovenstaande redeneerlijn volgend dient het Topfonds Gelderland in een aparte entiteit te worden ondergebracht. Bij de juridische inrichting is een heldere governance een belangrijk uitgangspunt. Onafhankelijk toezicht en verantwoording en sturing door de provincie dienen goed en transparant geregeld te zijn. Hoofdpijnen in de door ons voorgestelde juridische structuur van TG zijn:

1. Vormgeving in een aparte BV.
2. Een Raad van Commissarissen (RvC), bestaande uit minimaal 3 onafhankelijke deskundigen, die toezicht uitvoert op het management van de BV en als klankbord voor het fondsmanagement fungeert.
3. Oprichting van een Investment Committee (IC) dat het fondsmanagement ondersteunt en adviseert bij de te nemen investeringsbeslissingen in werkfonds. In dit IC zitten onafhankelijke deskundigen uit de sectoren EMT, agrofood, Life Science and Health en de algemene maakindustrie. Daarnaast is deskundigheid op het gebied van duurzame energievoorziening noodzakelijk. Afhankelijk van de investeringsbeslissingen die voorliggen, worden de desbetreffende IC-leden met expertise op het betreffende veld geraadpleegd. De IC zal dus in de praktijk - per investeringsronde – dus een wisselende samenstelling kunnen hebben. Mocht in de toekomst een extra beleidsgebied aan de investeringsinstructie van het TG worden toegevoegd, dan kan benodigde expertise o.a. worden zeker gesteld door een extra deskundig lid in de IC.
4. De provincie verleent aan de BV en fondsmanager een opdracht, waaraan een provinciale investeringsinstructie is gekoppeld. In paragraaf 8.5 gaan we hier verder op in.

Positionering BV TG

Wat betreft de precieze positionering van de BV Topfonds Gelderland (BV TG) zijn er twee mogelijkheden:

1. Vormgeving als een aparte provinciale BV (provincie 100% aandeelhouder), met twee deelvarianten:
 - 1.1. Oprichting van een nieuwe BV.
 - 1.2. Uitbouwen van het IIG tot Topfonds Gelderland¹⁹.
2. Een andere mogelijkheid is om het TG bij PPM Oost onder te brengen, vergelijkbaar met zoals nu het MKG is gepositioneerd. In deze variant richt PPM Oost in opdracht van ons de BV TG op en is daarvan 100% aandeelhouder.

In de eerste (deel)varianten is de provincie direct eigenaar, in het tweede geval is PPM Oost dat. PPM Oost is een dochteronderneming van Oost NV, waarvan de provincie samen met het Rijk en de provincie Overijssel aandeelhouder is.

Gelet op het uitstekende trackrecord en ruime kennis van het Gelderse bedrijfsleven stellen wij voor om voor de tweede variant, de BV TG onder PPM Oost, te kiezen. Wij voeren hiervoor verder de volgende overwegingen aan:

- Het fonds krijgt een sterker marktprofiel. Met het oog op cofinanciering vanuit de kapitaalmarkt is dat van belang. Ook is matching met rijkssubsidieregelingen op deze manier beter mogelijk;
- Ten opzichte van het alternatief, een eigen provinciale BV, is dit de meeste praktische en snelle oplossing. PPM kan namens de provincie de BV oprichten, hetgeen versnellend werkt. Het oprichten van een provinciale BV, zo leert de ervaring met het IIG, kost aanzienlijk meer tijd.
- Verder is er sprake van fiscale verschillen. Wanneer de BV TG onder PPM Oost wordt gepositioneerd valt BV TG in de fiscale eenheid van Oost NV/PPM Oost. Bij het IIG heeft de belastinginspecteur recent aangegeven dat de BV BTW over de fondsmanagementkosten (inhuur van PPM Oost) dient te betalen, die de provincie niet via het BTW-compensatiefonds kan verhalen. We zoeken naar een constructie die fiscaal het meest aantrekkelijk is. In de Statennotitie Oprichting & Inrichting Topfonds Gelderland, die we via de voorhangprocedure aan u zullen voorleggen, gaan we hier nader op in.

Wij willen de opdracht om de BV TG op en in te richten via een inbesteding bij PPM Oost neerleggen. Omdat de Europese aanbestedingsregels zijn aangescherpt is onderzocht of aan de inbestedingsvoorwaarden kan worden voldaan. Uit dit onderzoek blijkt dat inbesteding mogelijk is (zie verder hoofdstuk 11).

Bij de inrichting van de BV zoeken wij aansluiting bij de wijze waarop het MKG vorm is gegeven. Aan de invulling van de governance zullen wij speciale aandacht besteden. In de opdracht aan PPM Oost zullen wij onze eisen ten aanzien van oprichting en samenstelling van RvC en IC opnemen. Tevens zullen wij duidelijke grenzen aangeven bij investeringsbedragen en situaties en onderwerpen benoemen die expliciet voor goedkeuring aan de provincie (GS of PS) moeten worden voorgelegd. In paragraaf 8.5 gaan wij hier nader op in.

¹⁹ Het IIG BV is een werkfonds dat in Gelderse bedrijven investeert. Het Topfonds Gelderland TG is een fonds dat in werkfonds investeert. Daarmee is het TG naar aard en inrichting dermate anders dan het IIG dat het niet logisch is om beide fondsen in dezelfde rechtspersoon onder te brengen. Het gaat in deze twee fondsen om ongelijksoortige investeringsbeslissingen die niet binnen 1 fonds te verenigen zijn.

Het IIG blijft het werkfonds voor innovatie en energie-investeringen met uitsluitend Gelderse publieke middelen op Gelders grondgebied. De huidige juridische structuur van het IIG blijft in ieder geval gehandhaafd totdat de BV TG operationeel is. Ons voornemen is om het IIG op dat moment onder de BV TG te positioneren. Het besluit daartoe wordt op dat moment via de voorhangprocedure aan uw Staten voorgelegd.

8.4. Fondsmanagement

De fondsmanager bestuurt de BV TG en het fonds binnen de kaders die door de provincie zijn aangegeven. De fondsmanager volgt marktontwikkelingen, bereidt investeringen in marktfondsen voor en overlegt daarover met het IC en de RvC. Ze volgt en beheert gedane investeringen in de marktfondsen, zorgt voor begeleiding en nazorg en beëindigt financieringsovereenkomsten na verloop van tijd. Daarnaast volgt en monitort de fondsmanager de resultaten van investeringen en rapporteert daarover aan de RvC en provincie. De uitoefening van deze activiteiten vereist specifieke expertise, ervaring en een adequate administratieve organisatie.

Ons voorstel om het Topfonds bij PPM Oost onder te brengen, houdt ook in dat het fondsmanagement door PPM Oost wordt ingevuld. De keuze voor PPM Oost sluit goed aan op de lijn die onder het kabinet Rutte is ingezet naar een meer decentrale rol voor de regionale ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's). Dit proces lijkt onomkeerbaar. De ROM's zijn in Nederland verantwoordelijk voor bijna de helft van de vroege-fase investeringen in het Nederlands MKB. Volgens de NVP²⁰ zijn de vroege fase ondernemingen (*early stage*) nationaal goed voor 19% van het BNP en bijna 6% van de werkgelegenheid. PPM Oost is volgens de cijfers van de NVP de meest actieve durfinvesteerder in Nederland, met meer dan 120 participaties op haar naam.

Zoals hierboven al aangegeven is, beoordeelt PPM Oost als fondsbeheerder van BV TG geen individuele investeringsvoorstellen van bedrijven en/of kennisinstellingen. Dit wordt door de fondsbeheerder van het desbetreffende werkfonds (waaronder het IIG) gedaan.

Omdat PPM Oost ook de fondsbeheerder is van het IIG zullen er heldere afspraken met PPM worden gemaakt over de gescheiden invulling van deze twee managementrollen (zie paragraaf 8.5). Waar nodig verwachten wij van PPM Oost dat zij daartoe haar team en expertise versterkt.

De managementkosten van het TG zullen naar verwachting lager uitvallen dan de kosten van het management van een werkfonds als het IIG. De (lagere) benodigde capaciteit in TG heeft vooral betrekking op het volgen, monitoren en selecteren van verschillende werkfondsen en het beheeren en bewaken van posities en investeringen die in andere werkfondsen worden of zijn gedaan. Een ervaringscijfer uit de financiële wereld voor de directe managementkosten van een zogenaamd 'fund of funds' is 0,75%.

8.5. Provinciale invloed op TG

Sturing via opdracht en investeringsinstructie

De provincie geeft opdracht aan PPM Oost om het Topfonds Gelderland, á la de gevolgde constructie bij het MKG, op te richten en te managen. Afspraken en te realiseren prestaties worden in een opdracht van de provincie aan PPM vastgelegd. De investeringsinstructie, met in acht te nemen beleidsinhoudelijke en financiële voorwaarden, maakt deel uit van de opdracht aan PPM Oost. Deze opdracht betreft een bevoegdheid van GS, waarbij uw Staten vooraf in de gelegenheid worden gesteld om wensen en bedenkingen te uiten (voorhangprocedure).

In een separate Statennotitie Oprichting en Inrichting Topfonds Gelderland, nemen wij de opdrachtformulering aan PPM Oost op. Hierin worden de voorwaarden waaronder de opdracht wordt gegund opgenomen, inclusief een complete set met investeringsinstructies. Om een beeld te geven worden belangrijke elementen in de provinciale sturing hieronder toegelicht. Zoals gezegd zal in de Statennotitie een verder uitgewerkte en complete set met investeringsinstructies worden opgenomen.

Oprichting TG

- PPM Oost dient de BV TG op te richten en de doel- en taakomschrijving in de oprichtingsacte te baseren op dit Statenvoorstel.
- PPM Oost dient de BV TG in te richten met een Investment Committee en een onafhankelijke Raad van Commissarissen. Bevoegdheden en rol van RvC en IC moeten duidelijk in de oprichtingsacte en statuten worden vastgelegd. In de statuten wordt vastgelegd dat wij de profielen voor leden van de RvC opstellen. De RvC stelt vervolgens de profielen voor de leden van de IC op, op basis van de investeringsinstructie. PPM legt een voorstel voor de samenstelling van de RvC ter goedkeuring aan ons voor.
- PPM Oost dient in de notariële acte van oprichting te voorzien in speciale mogelijkheden voor de provincie om in te kunnen grijpen als omstandigheden of het functioneren van het fonds en fondsmanagement. De precieze mogelijkheden worden momenteel onderzocht. Deze worden in de Statennotitie Oprichting en Inrichting TG verwerkt.
- Het werkkapitaal wordt niet bij PPM Oost maar bij BV TG ondergebracht. De provincie gaat hiervoor een rechtstreekse overeenkomst aan met BV TG. Bij opheffing van het TG dient het werkkapitaal inclusief alle opbrengsten terugbetaald te worden aan de provincie.
- Om belangenverstrengelingen te voorkomen met andere fondsen die door PPM worden gemanaged (zoals het IIG), worden over bemensing en invulling van het fondsmanagement van het TG nadere afspraken met PPM Oost gemaakt. Deze worden vastgelegd en meegenomen in de Statennotitie Oprichting en Inrichting Topfonds Gelderland.
- Bij de invulling van het fondsmanagement wordt er in ieder geval voor gezorgd dat in personele zin de functies van manager-bestuurder van TG BV en IIG BV van elkaar zijn gescheiden. De invulling van de directeursfunctie behoeft de goedkeuring van GS.
- De management- en beheerkosten van het TG dienen transparant te worden begroot en ter goedkeuring aan GS te worden voorgelegd.
- Het TG wordt in principe voor onbepaalde tijd opgericht. Uw Staten krijgen via de statuten de mogelijkheid om het TG te beëindigen, dan wel een einddatum op te nemen. Vanzelfsprekend zullen in die situatie lopende contracten beheerd moeten blijven en looptijden van bestaande deelnames gerespecteerd moeten worden.
- Het TG investeert of participeert alleen onder marktconforme condities. Zachte leningen (dit zijn financieringen met niet marktconforme, lagere rentepercentages, langere looptijden en soepele voorwaarden) worden in juridische zin als subsidies beschouwd. De aanvraag- en afhandelingprocedure (inclusief bezwaar en beroep) valt onder bestuursrecht en is dermate afwijkend dat wij dit instrument niet willen vermengen met kapitaalverstrekkingen onder marktconforme condities.

Beleidsinhoudelijk

- Het fondsmanagement van het TG dient beleidsinhoudelijke instructies en richtlijnen met betrekking tot maatschappelijk verantwoord ondernemen en dergelijke door te geven aan werkfondsen waarin het participeert. Alle voornemens van het TG om te participeren in andere fondsen behoeven de expliciete goedkeuring van de provincie.
- Het TG investeert en/of participeert in andere investeringsfondsen die zich op innovatie in de Gelderse topsectoren (agrofood, life sciences & health, energie- en milieutechnologie) en de algemene maakindustrie richten; of in investeringsfondsen die actief zijn op het gebied van de uitrol of realisatie van een duurzame energievoorziening. Investeringsfondsen dienen gericht te zijn op de doelgroepen zoals in de toolboxes in 2, 3 en 6 van dit voorstel beschreven.
- De toegevoegde waarde van participatie in bovenregionale werk- en marktfondsen moet aantoonbaar zijn: participatie hierin moet leiden tot hogere investeringen en meer werkgelegenheid of hernieuwbare energie in Gelderland.
- PPM dient toe te zien op een evenwichtige spreiding van investeringen over:
 - a. alle stadia van ondernemen (van *seed fase* ('early stage') tot en met *marktintroductie* en *groeifase* ('later stage')).
 - b. bovengenoemde sectoren en doelgroepen Gelderse regio's.

- PPM Oost dient naast kapitaal zorg te dragen voor deskundige advisering en begeleiding van Gelderse bedrijven en organisaties in de fase van businessacceleratie / realisatie van het businessplannen. In de fase van businessdevelopment heeft PPM een stimulerende rol.
- PPM Oost dient na 5 jaar (innovatie) en 10 jaar (duurzame energievoorziening, cultuur/cultuurhistorie), vanaf oprichting, de prestaties gerealiseerd te hebben die in hoofdstuk 7 zijn vermeld.

Financieel

- PPM Oost dient in beginsel uit te gaan van de verdeling van de € 90 mln (waarvan € 30 mln. binnen het IIG) over de beleidsgebieden zoals in paragraaf 7 van dit voorstel beschreven. Wij hechten echter aan flexibiliteit en willen de mogelijkheid openhouden dat aan de hand van feitelijke ontwikkelingen en op basis van periodieke rapportages de verdeling kan worden bijgesteld.
- Het TG neemt altijd een minderheidsaandeel in werkfonds waarin zij investeert met eventuele private co-investeerdere (dit in verband met mededingingsregels van de EU).
- Het fondsmanagement van het TG mag tot € 10 miljoen investeren/participeren in een werkfonds. Fondsinvesteringen of –participaties boven de € 10 miljoen behoeven vooraf onze goedkeuring en worden via de voorrangprocedure voorgelegd aan Provinciale Staten.
- Investeringsvoorstellen onder de € 10 miljoen voor de oprichting van werkfonds worden ongeacht de omvang altijd ter goedkeuring aan GS voorgelegd. Hierbij gaat het niet om een inhoudelijk-financiële toets (rol van RvC en Investment Committee) maar om een strategische / beleidsmatige beoordeling van de fondsconstructie en samenwerking met andere co-investeerdere daarin. GS zullen dan tevens een staatssteun- en Wet Bibob-toets uitvoeren (zie ook bijlage 1)
- Met het oog op de specifieke rol van PPM Oost in het IIG behoeven bijstortingen van het TG in het IIG vooraf goedkeuring van GS.
- Het fondsmanagement van het TG dient de financiële prestaties van werkfonds waarin is geïnvesteerd te consolideren op het niveau van het Topfonds. Op dat niveau wordt het percentage revolverend gemeten. Voor innovatie-investeringen dient uitgegaan te worden van een percentage revolverend van 100% na 10 jaar en voor duurzame energievoorziening van 70% na 20 jaar.
- Middelen die tijdens de beheer- en exit fase van een financiering terugvloeien naar het Topfonds komen terug in het betreffende beleidsgebied (innovatie of duurzame energievoorziening).
- De looptijd van werkfonds waarin het TG investeert is maximaal 10 jaar voor innovatie-investeringen en maximaal 20 jaar voor investeringen in duurzame energievoorziening . Indien bij participatie in een werkfonds een langere termijn aan de orde komt, behoeft dit expliciete goedkeuring van GS.

Rapportage

- PPM Oost dient jaarlijks voor 1 april een jaarverslag over het afgelopen jaar aan GS aan te leveren, waarin gerapporteerd wordt over aangegane investeringen, de waarde van de investeringsportefeuille en behaalde prestaties (op basis van de overeengekomen indicatoren).
- Vast bestanddeel van de jaarverslag is tevens een marktanalyse op grond waarvan duidelijk wordt of de verdeling van middelen over de onderscheiden beleidsgebieden/marktsectoren af zal wijken van de staande investeringsinstructie (beginsel van flexibiliteit, zie bij 'Financieel').
- In het jaarverslag dient een onderscheid te worden gemaakt in investeringen op werkfonds-niveau en investeringen op het niveau van bedrijven.

PPM Oost heeft als fondsmanager van het TG binnen de kaders van bovenstaande investeringsinstructie ruime handelingsvrijheid om tot de juiste mix van werkfonds te komen. De Raad van Commissarissen houdt daarbij toezicht, het Investment Committee helpt het fondsmanagement bij de selectie en beoordeling van investeringsbeslissingen in werkfonds.

Besluiten binnen provincie: wat is aan PS en GS?

Uw Staten ontvangen jaarlijks een voortgangsrapportage. Als de resultaten en voortgang daar aanleiding toe geven kunnen wij via de investeringsinstructie bijsturen. Uw Staten besluiten over:

PS

1. Vaststellen fondsstructuur en besluiten over opheffing
2. Vaststellen kader voor investeringsinstructies
3. Vaststellen prestatie-indicatoren en targets per beleids-/investeringsgebied
4. Bepalen van verdeling van middelen over de beleidsgebieden
5. Toevoegen van nieuwe beleidsgebieden, schrappen van bestaande
6. Toevoegen van aanvullende middelen (voeding) aan het Topfonds Gelderland

Wij zullen besluiten over eventuele investeringen in werkfondsen van boven € 10 mln en eventuele investeringen vanuit het IIG in Gelderse bedrijven van boven € 2.5 mln via de voorhangprocedure aan uw Staten voorleggen.

Wij stellen voor dat uw Staten Gedeputeerde Staten mandateren voor de volgende besluiten:

GS

1. Implementeren fondsstructuur
2. Implementeren investeringsinstructies
3. Volgen en monitoren van uitvoeringsprestaties en informeren van PS (via jaarverslagen)
4. Besluiten over participatie in werkfondsen door het TG < € 10 mln
5. Zorgdragen voor de uitvoering van de vierjaarlijkse evaluatie naar het functioneren en presteren van het TG en het NRF en de effectiviteit en efficiency van de inzet van revolverende middelen

Evaluatie

Wij stellen voor om de vier jaar een evaluatie uit te voeren naar het functioneren en presteren van het TG, waarbij de governance speciale aandacht krijgt. Deze evaluatie wordt dan bij de coalitievorming na de verkiezingen ingebracht en kan aanleiding vormen voor eventuele bijsturing door een nieuw GS/PS. De eerste evaluatie zal begin 2015 plaatsvinden, voor de eerstvolgende provinciale verkiezingen.

Over de kaders en het proces van de vierjaarlijkse evaluatie wisselen wij graag met uw Staten van gedachten.

8.6 Wijziging investeringsinstructie IIG

De huidige investeringsinstructie aan het IIG volstaat in grote lijnen. De ervaringen van een jaar werken met het IIG geven wel aanleiding om op enkele punten wijzigingen door te voeren:

- Uw Staten hebben innovatie in de algemene Gelderse maakindustrie toegevoegd aan het Gelderse innovatie en topsectorenbeleid. Deze sector zullen wij expliciet als investeringsgebied toevoegen en opnemen in de investeringsinstructie het IIG.
- Om de doelen van het innovatiebeleid (werkgelegenheid, versterking economische structuur) te halen, is het belangrijk dat alle fases van ondernemingsgroei kunnen worden ondersteund. Wij zullen de investeringsinstructie op dit punt verbreden zodat het IIG naast *early stage* ook in *later stage* kan investeren (zie figuur 1, in hoofdstuk 4).
- Investerings vanuit het IIG zijn nu voorbehouden aan Gelderse bedrijven en vennootschappen op Gelders grondgebied. Bedrijven die nu nog buiten Gelderland zitten maar die zich in Gelderland willen vestigen, moeten gebruik kunnen maken van het innovatiegedeelte van het IIG. Op dit punt is een kleine verruiming op zijn plaats. De middelen worden pas overgemaakt als het bedrijf een huurcontract of vergelijkbaar bewijs kan laten zien dat zij zich daadwerkelijk in Gelderland gaat vestigen. Bij duurzame energievoorziening is juist een aanscherping nodig. De rendementen in termen van hernieuwbare energie en energiebesparing van investeringen uit het IIG dienen neer te slaan op Gelders grondgebied.

- In het Statenvoorstel IIG wordt bij het innovatiegedeelte nog gesproken over *jonge startende ondernemers*. Wij stellen voor om de woorden 'jonge startende' tussen haakjes te plaatsen: ook bedrijven die al 20 jaar bestaan maar financiering nodig hebben voor een nieuw ontwikkelingstraject moeten gebruik kunnen maken van het IIG.
- De co-investeringsseis van minimaal 50% op dealniveau werkt in de praktijk belemmerend. Op fondsniveau is een multiplier van 3 haalbaar, op het niveau van een individuele businesscase is soms een soepeler afweging nodig en gewenst. Wij willen hier in de investeringsinstructie op inspelen en tegelijkertijd de co-investeringsseis op fonds-/beleidsgebiedniveau handhaven.
- In de investeringsconstructie dient de sectorspecifieke context van het veld duurzame energievoorziening beter tot uiting te komen. De betekenis van decentrale opwekking, nieuwe energiebesparingsconcepten en lokale ontwikkelingen dienen explicieter naar voren te komen.

De complete, gewijzigde investeringsinstructie het IIG nemen we op in de Statennotitie 'Oprichting en Inrichting TG', die we naar verwachting begin november aan uw Staten zullen voorleggen.

8.7 Uitbreiden investeringsvoorwaarden cultuur/cultuurhistorie

Zoals hiervoor aangegeven willen we de samenwerking met het NRF (en daaraan gelieerde Prins Bernard Cultuurfonds) bij de inzet van revolverende middelen in cultuur/cultuurhistorie voorzetten én uitbouwen naar investeringen in de culturele sector. De precieze constructie en uitvoeringsvorm werken we nader uit in een Statenvoorstel dat separaat aan u wordt voorgelegd. Onze invloed zullen we ook in dit veld uitoefenen via een heldere investeringsinstructie en daarop gebaseerde voortgangsrapportages. Via deze instructie, die in het Statenvoorstel zal worden opgenomen, worden de te behalen prestaties op het gebied van onder meer werkgelegenheid en percentage revolverend neergezet. Ook worden op deze manier provinciale beleidswensen ten aanzien van cultureel ondernemerschap (zie hoofdstuk 4) meegegeven.

9. Verplicht schatkistbankieren en Wet Hof

Verplicht schatkistbankieren

Het voornemen van het (demissionaire) kabinet tot verplicht schatkistbankieren vormt geen belemmering voor het instrument revolverende middelen. Op dit moment al hebben decentrale overheden – al dan niet via fondsen – eigen of vreemd vermogen aan derden verstrekt. De mogelijkheid om dergelijke “uitzettingen” uit hoofde van de publieke taak te verrichten, blijft onaangetast in het geval verplicht schatkistbankieren zou worden ingevoerd.

Het buiten de schatkist aanhouden van liquide middelen voor specifieke doeleinden – via bijvoorbeeld een rekening courant of beleggingsfonds – is bij schatkistbankieren niet langer toegestaan. De wetgever is voornemens een mogelijkheid te creëren om middelen voor specifieke doeleinden binnen de schatkist aan te houden via een geormerkte rekening courant. Deze laatste mogelijkheid achten wij als regel niet opportuun omdat wij dat thans ook niet doen.

Er vanuit gaande dat het bij de inzet van revolverende middelen om ‘uitzettingen’ gaat (conform eerste alinea hierboven) kunnen de nog resterende € 70 miljoen na besluitvorming door uw Staten bij het TG en het uitvoeringsfonds voor Cultuur/Cultuurhistorie worden ondergebracht. In de Statennotitie Oprichting en Inrichting Topfonds Gelderland en het Statenvoorstel Werkwijze Revolverende Investeringsmiddelen in Cultuur/Cultuurhistorie zullen wij aangeven op basis van welke titel en financiële constructie de middelen bij deze fondsen kunnen worden ondergebracht. Voor de resterende € 70 mln volgen wij het volgende, in het MIG aangegeven, kasritme : 63,3 mln in 2013, 3,3 mln in 2014 en 3,4 mln in 2015. Wij leggen uw Staten hierbij een wijzigingsvoorstel begroting 2013 voor om dit te effectueren.

Wet HOF

De participatie in een revolverend fonds in de vorm van eigen en/of vreemd vermogensverschaffing kan naar onze mening worden gekwalificeerd als een financiële transactie. Dergelijke transacties kunnen, afhankelijk van de condities waaronder ze beschikbaar worden gesteld, als EMU neutraal worden aangemerkt.

Op dit moment kunnen wij helaas nog geen duidelijkheid geven over de randvoorwaarden met betrekking tot geheel of gedeeltelijke EMU neutraliteit en of onze beoogde werkwijze rondom revolverende middelen en structuur wel of niet EMU belastend zijn. Mede in IPO kader wordt getracht deze duidelijkheid op korte termijn te verkrijgen. Zodra de duidelijkheid er is komen wij hierop terug.

Indien de participatie in de BV TG daadwerkelijk als een financiële transactie wordt gekwalificeerd kan na verloop van tijd sprake zijn van een verlies dat EMU belastend is. Met inachtneming van de vigerende boekhoudvoorschriften zal ieder jaar in het kader van de samenstelling van de jaarrekening moeten worden beoordeeld welke balanswaarde actueel is en of er een bedrag als verlies moet worden genomen. Deze verliesneming bij een financiële transactie is een last die EMU belastend is. Mede met het oog op uw budgetrecht en rechtmatigheid van handelen zal in het kader van de begroting een reële inschatting van eventuele verliesneming moeten worden gemaakt. Wij zullen in het kader van de voorjaarsnota of begroting 2013, als de precieze consequenties van de Wet Hof voor de gehele provinciale bedrijfsvoering in beeld zijn, met een voorstel komen hoe we met eventuele verliezen binnen de EMU-ruimte willen omgaan. Daarbij nemen we mee in hoeverre eventuele toevoegingen vanuit reguliere programmamiddelen (uit de programma's energietransitie en topsectoren, zie hoofdstukken 2 en 3) aan het TG ook een oplossing bieden voor deze problematiek.

10. Risicomanagement

Wij hebben een risicoanalyse uitgevoerd op de hier voorgestelde Topfondsconstructie en werkwijze bij de inzet van revolverende middelen. Daarbij hebben we gekeken naar beleidsinhoudelijke, financiële en juridische risico's. In bijlage 2 hebben we deze beschreven en aangegeven hoe we deze risico's willen managen. Bij de oprichting en inrichting van de BV TG houden we hier rekening mee. Een van de juridische risico's betreft de voorgestane inbestedingconstructie bij PPM Oost. Het juridisch onderzoek dat hiernaar is uitgevoerd geeft aan dat inbesteding mogelijk is, maar dat de huidige getrapte eigenaarrelatie via Oost NV, vanuit oogpunt van toezicht, niet helemaal optimaal is. . Aanpassing van dit punt zullen wij meenemen in het traject dat binnenkort , op initiatief van het Ministerie, gestart wordt tussen de aandeelhouders van Oost NV/PPM Oost over de totale governance-structuur van Oost NV en PPM Oost.

11. Hoe verder?

Indien uw Staten instemmen met het verdelingsvoorstel voor de € 70 miljoen en de in dit voorstel geschetste fondsstructuur zullen wij de vervolgstappen oppakken die nodig zijn om tot formele oprichting van Topfonds Gelderland te komen (opstellen van de opdrachtverlening aan PPM en daaraan gekoppelde investeringsinstructie). In een separate Statennotitie zullen wij deze opdrachtomschrijving opnemen (met o.m. voorwaarden ten aanzien van de waarde van de opdracht, de wijze van inbesteden, inhoud van de oprichtingsacte etc.) en via de voorhangprocedure aan uw Staten voorleggen. Het is mogelijk dat deze Statennotitie al in november aan uw Staten kan worden aangeboden.

Wij gaan ervan uit dat het Topfonds Gelderland in het tweede kwartaal van 2013 volledig operationeel is. Tot dat moment lopen innovatie- en energie-investeringen via het IIG gewoon door. Doordat uw Staten in mei jl € 20 mln. aan het IIG hebben toegevoegd ontstaat hier geen continuïteitsprobleem. Bij cultuur en cultuurhistorie doet dit probleem zich ook niet voor. Inzet van revolverende middelen in dit beleidsveld is vanaf 2013 voorzien, het Statenvoorstel Werkwijze Revolverende Middelen Cultuur/Cultuurhistorie hebben we op dat moment gereed.

Vanaf eind dit jaar zullen wij de mogelijkheden van revolverend instrumentarium binnen andere provinciale beleidsgebieden onderzoeken. Daartoe wordt het huidige subsidie-instrumentarium doorgelicht en zullen wij in 2013 met concrete voorstellen komen hoe een verdere omslag naar een meer revolverende inzet kan worden vormgegeven.

Planning

- Statennotitie Oprichting en Inrichting Topfonds Gelderland: december 2012
- Opdracht aan PPM Oost voor oprichting Topfonds: januari 2012
- Statenvoorstel Werkwijze Revolverende Middelen Cultuur/Cultuurhistorie: december 2012 / januari 2013
- Topfonds Gelderland operationeel : 2^e kwartaal 2013
- Uitvoeringsregeling en organisatie cultuur/cultuurhistorie operationeel: 2^e kwartaal 2013

12. Dictum

Wij geven u in overweging te besluiten overeenkomstig bijgevoegd ontwerpbesluit.

1. De gereserveerde € 70 mln. voor inzet revolverende middelen als volgt te verdelen:
 - a. € 24 mln. voor het beleidsgebied innovatie (agrofood, lifesciences en health, EMT en de maakindustrie)
 - b. € 36 mln. voor het beleidsgebied duurzame energievoorziening
 - c. € 10 mln. voor het beleidsgebied cultuur/cultuurhistorie
2. In te stemmen met de in hoofdstuk 8 geschetste fondsarchitectuur, met inachtnaam van de geschetste governancestructuur en bevoegdhedenverdeling tussen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten;
3. Binnen de MIG een bedrag van € 70 miljoen beschikbaar te stellen voor de beleidsvelden innovatie, duurzame energievoorziening en cultuur/cultuurhistorie. Dit zal via volgend ritme plaatsvinden:

2013	2014	2015
€ 63.3 mln	€ 3.3 mln	3.4 mln

Arnhem, 2 oktober 2012 - zaaknr. 2012-016728

Gedeputeerde Staten van Gelderland

ing. J. Markink

- plv. Commissaris van de Koningin

drs. P.P.L. van Kalmthout

- secretaris

+ + + + +

Bijlage 1: Kaderstelling Inzet Gelderse Revolverende Middelen: 14 criteria

In het Statenvoorstel Algemene Kaderstelling Gelderse Revolverende Middelen (PS 2012-167) is aangegeven dat het College van Gedeputeerde Staten voor elk deelgebied een specifiek op dat gebied toegesneden kader ter vaststelling aan Provinciale Staten zal voorleggen. Daarbij zijn 14 criteria aangegeven, waar rekening mee dient te worden gehouden. Deze criteria zijn hieronder weergegeven, waarbij per criterium aangegeven is hoe we daar in dit Statenvoorstel mee om zijn gegaan.

- 1. de te realiseren beleidsdoelen inclusief meetbare prestatie indicatoren;**
In de beschrijving van de toolboxes zijn de doelen en prestatie-indicatoren per beleidsgebied opgenomen. Zie paragrafen 2 t/m 6.
- 2. de beoogde doelgroep(en);**
In de beschrijving van de toolboxes zijn de doelgroepen beschreven waar de revolverende middelen voor zijn bedoeld. Zie paragrafen 2 t/m 6.
- 3. de inrichting- en beheerskosten van de fondsen;**
In het voorstel is aandacht besteed aan de directe managementkosten van het Topfonds Gelderland. Deze zullen substantieel lager liggen dan de managementkosten van het IIG (zie paragraaf 8.5). De managementkosten van het IIG en NRF zijn eerder al bepaald en deze afspraken lopen gewoon door. Wij zullen, op basis van een open begroting en kostenraming door PPM, de management- en inrichtingskosten voor TG bepalen en deze in de Statennotitie Oprichting en Inrichting TG opnemen.
- 4. de maximale (krediet)termijn en/of investeringshorizon met inbegrip van een exitstrategie;**
Zie paragraaf 6 en 8.5. Hierin zijn de maximale looptijden van revolverende investeringen per beleidsgebied opgenomen, waarbij rekening is gehouden met de verschillende fases (investeren, beheren en exit).
- 5. de wijze van informatieverschaffing en rapportage door het fondsmanagement met inachtneming van het bepaalde in punt 5 van dit besluit;**
In paragraaf 8.5 is aangegeven welke investeringsbeslissingen aan goedkeuring van GS onderhevig zijn en welke informatie in het kader van verantwoordingsrapportages richting de provincie is vereist.
- 6. de wijze waarop wordt omgegaan met risicoprofiel en –beheersing;**
Dit is per beleidsveld verschillend. Het fondsmanagement speelt hierin een belangrijke rol. In paragraaf 10 wordt ingegaan op de consequenties van de Wet Hof en schatkist-bankieren. In bijlage 2 is een uitgebreide risicoanalyse opgenomen.
- 7. de beleidsmatige inzet ten aanzien van het terugverdienpercentage c.q. de mate van ‘revolverendheid’;**
Dit is in de toolbox-beschrijvingen (paragraaf 2 tot en 6) uitgewerkt. De doelstellingen op dit vlak worden in de investeringsinstructie aan het TG en aan het IIG opgenomen (zie paragraaf 8.5 en 8.6). De complete investeringsinstructies worden in de Statennotitie Oprichting en Inrichting TG opgenomen.
- 8. de relevante aspecten van overeenkomstenrecht, staatssteun en aanbestedingsregels;**
Bij de uitwerking van de fondsarchitectuur in paragraaf 8 hebben we hier aandacht aan besteed. In de bestaande investeringsinstructie van het IIG is opgenomen dat het IIG zich bij alle handelingen dient te houden aan de van toepassing zijnde regels, waaronder de staatssteunregels. In de investeringsinstructie voor het TG zullen we dit artikel ook opnemen. Tevens zullen alle werkfondsen waarin het TG investeert/participeert ook aan deze eisen moeten voldoen. In de Statennotitie Oprichting en Inrichting TG gaan we hier verder op in.

9. **het maximale participatiebedrag per rechtspersoon waarvoor aan het fondsmangement mandaat wordt gegeven zonder tussenkomst van het college van Gedeputeerde Staten dan wel Provinciale Staten;**
Op de maximale investeringsbedragen en andere mandaten wordt in de investeringsinstructie voor het TG en het IIG ingegaan (paragraaf 8.5). komt evt te vervallen, dan naar statennotitie en voorhangprocedure In de samenvatting zijn deze bedragen en mandaten ook opgenomen.
10. **de wijze waarop meetbaar en controleerbaar gemaakt wordt dat er sprake is van structuurversterkende economische en maatschappelijke meerwaarde voor Gelderland;**
De prestatie-indicatoren en te realiseren prestaties met de inzet van de beschikbare revolverende middelen zijn in de toolboxen benoemd en uitgewerkt in paragraaf 7.
11. **de wijze waarop verkrijgende rechtspersonen moeten kwalificeren aan de eisen van maatschappelijk verantwoord ondernemen;**
Wij zullen in de investeringsinstructie aan het IIG opnemen dat verkrijgende rechtspersonen, als onderdeel van de beoordeling van een business- en investeringsplan, aan eisen van maatschappelijk verantwoord ondernemen moeten voldoen. Hierbij sluiten we aan bij het vigerend beleid van de provincie Gelderland op dit gebied. Nadere uitwerking hiervan vindt plaats in de Statennotitie Oprichting en Inrichting TG.
12. **de eventuele uitsluiting van bepaalde bedrijfssectoren;**
Bedrijfssectoren als wapenindustrie en tabaksindustrie worden via de provinciale investeringsinstructie uitgesloten. In de precieze formulering zoeken wij aansluiting bij de eisen en instructies die wij bij het Nazorgfonds hanteren. In de Statennotitie Oprichting en Inrichting TG komen we hier op terug.
13. **de wijze waarop wordt omgegaan met het gelijktijdig gebruik door rechtspersonen van het instrument revolverende middelen en het provinciale subsidie-instrumentarium.**
Gelijktijdig gebruik komt bij investeringen vanuit het TG of vanuit werkfondsen van het TG in principe niet voor. Bij financieringen in de culturele sector en cultuurhistorie kan dit wel aan de orde zijn. Zie de beschrijvingen van de financiële toolboxen in paragraaf 4 tot en met 6.
14. **toetsing op integriteit in het kader van de wet Bibob.**
In de investeringsinstructie aan TG en in de gewijzigde instructie voor het IIG nemen wij op dat er een toets op integriteit dient plaats te vinden. In de Statennotitie Oprichting en Inrichting TG komen we hier op terug. Wij zullen alle voorgenomen participaties en investeringen in werkfondsen door het TG toetsen aan de Wet Bibob. Op individuele investeringsbeslissingen vanuit het IIG of andere op de private markt opererende fondsen is de Wet Bibob niet van toepassing.

Bijlage 2: Risico-analyse en beheersing

Risico's	Mogelijke consequenties	Acties risicobeheersing
<i>Beleidsinhoudelijk</i>		
Co-investeringen in fondsen met niet-gedegen partners.	Imagoschade Juridische procedures.	<i>Vooraf:</i> Benodigde GS-goedkeuring op investeringen in werkfondsen met toets op Wet Bibob en MVO.
Investeringen in andere beleidssectoren en doelgroepen dan afgesproken.	Prestatie-indicatoren worden niet gehaald. Ongewenste betrokkenheid bij bepaalde bedrijfssectoren.	<i>Vooraf:</i> Benodigde GS-goedkeuring op investeringen in werkfondsen. <i>Achteraf:</i> Inzicht via rapportages en periodieke evaluatie Bijsturing op grond van investeringsinstructie.
fondsen waarin het TG participeert investeren onvoldoende in de Gelderse economie.	Prestatie-indicatoren worden niet gehaald.	<i>Achteraf:</i> Inzicht via rapportages en periodieke evaluatie. Bijsturing op grond van investeringsinstructie.
Onevenwichtige verdeling van investeringen.	Prestatie-indicatoren worden niet gehaald. Eenzijdige ontwikkeling van bepaalde regio's of sectoren.	<i>Achteraf:</i> Inzicht via rapportages en periodieke evaluatie. Bijsturing op grond van investeringsinstructie.
<i>Financieel</i>		
Percentage revolverend wordt niet gehaald.	Minder middelen om opnieuw te investeren (lagere beleidseffectiviteit) Verliesneming in kader van Wet Hof.	Inzicht via rapportages en periodieke evaluatie. Bijsturing op grond van / of aanpassing van investeringsinstructie. Eventueel aanvullen via programamiddelen om fonds in stand te houden.
Faillissement PPM.	Indien middelen door provincie gestort bij het TG: werkkapitaal verdwijnt in faillissement.	Werkkapitaal bij provincie houden (trekkingsrechten voor TG BV) of gefaseerd storten in TG BV. Afscherming werkkapitaal in het TG met speciale rechten voor provincie.
Niet marktconforme werkwijze fondsbeheerder.	Hoge management- en uitvoeringskosten en hoge financiële risico's. Minder investeringskapitaal voor Gelderse economie.	Benchmarking fondsen elders. Open begroting capaciteitsinzet PPM, vergelijking op basis van werkelijk gemaakte kosten. Bij onvoldoende functioneren en presteren kan provincie ingrijpen (doorpakregeling Oost NV, speciale bevoegdheden in overeenkomst tussen provincie en PPM/TG).

Onduidelijk of werkwijze EMU-neutraal is.	Als Ministerie van Fin. Revolverende Midde- len als niet financiële transactie kwalificeert is initiële inleg volledig EMU-belastend.	Volgen van ontwikkelingen in kader Wet Hof. Juridische constructie maximaal EMU-neutraal.
Juridisch		
Inbesteding richting PPM wordt door derden aangevochten.	Rechter stelt klager in gelijk: onrechtmatig handelen door provin- cie, imagoschade. EU-aanbesteding als- nog noodzakelijk (met grote vertraging als gevolg).	Resultaat van juridische toets (in- besteding kan) opnemen in Staten- notitie Oprichting en Inrichting TG Bij voorgenomen aanpassing juridi- sche structuur Oost NV/PPM Oost (*),mogelijkheid tot inbesteding juridisch nog beter borgen.
Ongeoorloofde Staatssteun.	Sancties Brussel.	<i>Vooraf:</i> Huidige opzet van het TG is staats- steunproof. Staatssteuntoets als onderdeel goedkeuring door GS voor nieuwe werkfondsen.

(*) zie hoofdstuk 10 van dit Statenvoorstel.